

# Milena Procházková

Milena Procházková

roz. Kosinerová

Praha

Česká republika

Rozhovor pořídila: Zuzana Strouhová

Období vzniku rozhovoru: říjen - prosinec 2005

Paní Milena Procházková, rozená Kosinerová, pochází z velké rodiny Kosinerů, z nichž válku v podstatě přežila jen ona a její rodiče. Její otec totiž za války pracoval v pracovním táboře Wulkov a tím chránil svou ženu a dceru před dalším transportem z Terezína. Nový život do rodiny vdechl po válce až příchod jejího muže, Petra Procházký, a jeho sourozenců. Paní Milena Procházková pracovala původně jako laborantka, ale protože jí objevili vrozenou vadu srdce, musela tuto pozici opustit. Později pracovala v Družstvu invalidů, v Drutěvě, a pak v Národní galerii, kde zůstala až do důchodu. I v současné době, navzdory věku i nemoci srdce, je stále pracovně činná a to v Tereziánské iniciativě. Má dvě děti, Janu a Lenku, přičemž Jana v šedesátých letech dvacátého století emigrovala s mužem do Vídně.

[Rodina](#)

[Dětství](#)

[Za války](#)

[Po válce](#)

[Glosář](#)

## Rodina

O svém dědečkovi z otcovy strany, Eduardu Kosinerovi, nevím téměř nic, protože zemřel v roce třicet a to jsem se teprve narodila. Neznám ani jeho datum narození, protože nemáme žádné jeho doklady. Za války jsme o všechno přišli a pak jsme samozřejmě měli kvůli tomu občas problémy, protože úřady na leccos nějaké ty doklady chtějí. Dědeček není pochopitelně ani v Tereziánské pamětní knize [v Tereziánské pamětní knize jsou zapsáni jen oběti válečných deportací - pozn. red.] Z vyprávění vím, že dědeček s babičkou mívali v pronájmu nějaký statek u Kralup, kde žili a hospodařili. Oni byli vlastně zemědělci, vedli polní zemědělství, pěstovali obilniny a tak. O dědečkově vzdělání nevím také nic, ale rozhodně neměl titul. To máte sto let zpátky a on byl z vesnice. Asi měl jenom nějakou obecnou školu. Sourozence, myslím, žádné neměl.

O babičce z otcovy strany vím víc, protože ta v Tereziánské knize je. Ve čtyřicátém druhém roce šla do transportu do Terezína [1](#) a v témže roce pak do Treblinky [2](#), kde zahynula. Obzvlášť v případě Treblinky, která prý byla něco šíleného, se datum odjezdu transportu bere jako den úmrtí. Hned po příjezdu šli totiž do plynu, v Treblince nebyly žádné baráky. Babička se jmenovala Otýlie Kosinerová, rozená Fischlová, a narodila se v červenci 1865. Žila s dědečkem někde na vesnici u Kralup, ale potom, když se děti vyženili a vyvdávaly, tak ji přitáhli do Prahy, protože dědeček už dávno nežil. Co já pamatuji, tak vždycky žila v Praze na Vinohradech. A pamatuji si dokonce ulici - Na Švihance 11. Měla tam svůj byt. Evidentně ten statek prodala a z utržených peněz na penzi

dožívala. Vzhledem k tomu, že pocházela z vesnice, tak měla asi také jenom obecnou školu. Do práce nikdy nechodila, s manželem měli onen statek a pak také osm dětí. Takže se měli co ohánět. Ani ona, pokud vím, žádné sourozence neměla.

Z otcovy strany nebyla žádná židovská výchova. Dědeček ani babička žádné svátky neslavili, to vím bezpečně. V těch osmi rodinách - když už mělo každé z jejich dětí rodinu - se slavili jen Vánoce a Velikonoce. Ani jejich předci, pokud vím, nábožensky nežili.

Dědeček z matčiny strany se jmenoval Rudolf Stern. Narodil se 1. listopadu 1874 a zemřel v roce 1942 v Treblince. Dědeček s babičkou Sternovi jeli jak do Terezína, tak do Treblinky stejným transportem. Dědeček žil s manželkou Elsou v Kamberku u Třeboně v jižních Čechách, kde měli velikánský statek. I matčini rodiče byli tedy zemědělci. Dědeček měl asi nějakou střední zemědělskou školu, protože měl jako statkář velké úspěchy. Ovšem byla to šílená dřina. Ten statek byl opravdu veliký, protože tam žilo dvanáct rodin. Ti pro ně pracovali na poli a na zahradách, prostě co bylo potřeba. A za to dostávali plat. Měli koně, krávy, drůbež, všechno.

Od roku 1928, kdy se moje maminka, Hedvika Kosinerová, vdávala, žil dědeček s babičkou v Praze. Statek prodali a koupili polovinu domu ve Veletržní ulici a žili z jeho pronájmu. Nemyslím, že ten odchod nějak souvisel se svatbou mé matky, spíš už byli strašně sedření a chtěli na penzi. Navíc se to asi už dlouho plánovalo, protože ten dům kupovali s nějakou babiččinou vzdálenou příbuznou a babička měla půlku a oni taky půlku, takže to už se muselo dávno předtím domlouvat.

Ale kdysi jsem se v tom Kamberku byla podívat. Jednou ještě když žila maminka a potom s mojí sestřenicí z Anglie, dcerou maminčiny sestry Marie, která chtěla vidět, odkud jsme. Ze statku zůstala jenom taková velká budova, kde byly obytné místnosti. Stáje a to všechno, to bylo pryč. Tam jsou teď postavené vilky. Žádné staré fotografie toho místa se nezachovaly, ale náhodou, když jsme tam přijely, sekala nějaká stará paní - té muselo být určitě tak devadesát - v příkopu trávu. Moje dcera zastavila, já jsem vystoupila ven a ptala jsem se, jestli náhodou neví, kde měli Sternovi statek. A ona se takhle na mě podívala a říká: „Vy jste Hedičina, vidíte? Já jsem s ní chodila do školy.“ Já myslela, že tam omdlím. Když se na Vás cizí paní podívá a řekne: „Vy jste Hedičina“. A to své matce nijak podobná nejsem. Potom zavolala průjezdem dovnitř: „Máňo, pojď sem, jsou tady od Hedičky i od Mařenky děti.“ Takže nám potom přesně ukázaly, kde ten statek stál. Babči si pamatovaly všechno.

Co se náboženství týče, dědeček z maminčiny strany chodil do synagogy pravidelně. Minimálně jednou za měsíc. Ale hlavně vždycky držel Nový rok [Roš Hašana] a Dlouhý den [Jom kippur]. Ten k tomu byl z domova vedený, pravděpodobně svým otcem, protože jeho matka nedržela nic. To víte, co se na těch vesnicích tak mohlo dodržovat. Oba jeho rodiče Židi byli, stejně tak i babičky, to byly generace židovských rodin. Ale byly to vesnické rodiny. Já se domnívám, že se snažili žít tak, aby ti vesničané na ně nekoukali moc skrz prsty. Nějaké chození do synagogy samozřejmě tenkrát na vesnici nepřicházelo v úvahu. Nicméně ani dědeček nijak ortodoxně nežil, uznával jen Vysoké svátky, košer nejedl a naopak s námi dětmi trávil Vánoce. Ani se na nás nesnažil nějak nábožensky působit nebo tlačit. V té rodině se o tom vůbec nemluvilo. On si žil ten svůj niterný život, ale bez nás.

Pokud vím, měl dva bratry. Ale nic víc si o nich nepamatuji. Sestry neměl.

Babička se jmenovala Elsa Sternová, rozená Dubská. Narodila se 28. ledna 1884 v Kamberku a stejně jako její manžel odjela v roce 1942 do Terezína a pak říjnovým transportem 1942 do Treblinky, kde zemřela. Myslím, že absolvovala měšťanku. Pracovala na onom statku - dělali tam jako koně - a také se starala o děti. Měla jich pět, ale tři zahynuli v roce osmnáct nebo devatenáct, když vrcholila španělská chřipka. Nábožensky nijak nežila.

Babička Elsa měla dvě sestry a tři bratry. Starší se jmenovala Berta Budlovská - na tu si pamatuji jako malá holčička - a druhá Fanyňka Poláková. Ti měli v Kyjích nějaký statek, pamatuji se, že jsme tam jezdili na výlet, jako kdybychom jeli na venkov. Ta jediná ze sourozenců za války ještě žila a v roce 1942 šla do Terezína. Odtamtud si na ni dobře pamatuji, protože mi tam hodně pomáhala. Pracovala v landwirtschaftu, takže mi občas například přinesla mrkev. Ale hlavně se dívala, jestli jsem v pořádku a jestli něco nepotřebuji. Teta Fany Terezín přežila, ale krátce po návratu do Prahy, v roce 1946, náhle zemřela na rakovinu žaludku. Její syn Karel byl 12.9.1944 pro pokus o útěk z Terezína zavřen do konce války v Malé Pevnosti [3](#), odkud se vrátil. Berta Budlovská žila s manželem v Humpolci, ta se války nedožila, ale v koncentračních táborech byly její dcery Štefa, provdaná Hallerová, a Gusta, provdaná Reiterová, s rodinami. Štefa s dcerou Helenou přežila, ale Reiterovi zahynuli všichni v Osvětimi.

Reiterovi žili před válkou v Kutné Hoře. Tam jsme hodně jezdili na návštěvu - židovské rodiny drží pohromadě. Měli tam nějakou továrnu na látky, takové galanterní zboží, jmenovala se Respo. Hodně tam jezdili i otcovi sourozenci z Benešova, jeho sestry Anna a Marie, ty totiž byly věkově mojí mamince nejbližší. Proto hodně drželi spolu. I s těmi Hallerovými.

Jak jsem říkala, babička měla také tři bratry. Jeden se jmenoval Vilém, tomu se říkalo Vilík. Druhý se jmenoval Samuel, řečený Samy. Ten žil ve Vídni. Třetí se jmenoval Eduard. Ale nic bližšího o nich nevím. To víte, mně tenkrát bylo sedm, osm let. Jako dítě jsem se na nic samozřejmě neptala, nezajímalo mě to a ani jsme tenkrát samozřejmě nemohli tušit, jaký konec to všechno vezme. Všichni tři byli o mnoho starší než babička. Vím jen, že moje maminka vyprávěla, že kdykoliv strýci přijeli do Prahy, tak přivezli každému dítěti cukrdle.

O dětství mých dědečků a babiček nevím nic, nepamatuji se, že by nám o tom někdy vyprávěli. Obě babičky se mi zdály hrozně hodné. Babička Sternová měla ruku otevřenou, ale byla na nás přísnější. Zato dědeček Stern nás šíleně rozmazloval. A babička Kosinerová, ta měla tolik vnučat, že si nás pletla. Pamatuji si, že když už byla v letech, tak vždycky v první moment nevěděla, kdo je kdo a ke komu patří, do jaké rodiny z těch osmi dětí. Na dědečka Kosinera si nepamatuji, ten zemřel v tomtéž roce, ve kterém jsem se narodila.

Můj otec se jmenuje Ervín Kosiner. Narodil se 16.6. 1900 v Bukolech u Kralup a v Praze pak chodil na ČVUT. Studoval stavařinu a pracoval celý život jako statik - projektoval velké chemické továrny. Proto byl za války převeden do koncentračního tábora Wulkov jako vedoucí inženýr. Zemřel v říjnu 1972 na čtvrtý infarkt. První i druhý měl ve Wulkově a třetí asi v roce 1947. Celou dobu se léčil v Ikemu, v Krči. [IKEM: Institut Klinické Experimentální Medicíny v Praze 4 - pozn. red.]. Když tatínek zemřel, tak jsme rok sháněli místo na jakémkoliv hřbitově, protože tatínek vysloveně řekl: „Ne abyste mě dali na židovský hřbitov.“ To bylo jeho výslovné přání. Neříkal proč, prostě nechtěl a my jsme jeho přání dodrželi. Byť by bylo bývalo to nejjednodušší ze všeho pohřbit ho na židovském hřbitově. Tam je místa spousta. Nakonec jsme našli takové malé místo na Letné, kde jsme tedy uložili nejdříve tatínka, pak maminku a teď je tam s nimi i můj muž. Ostatně na židovském hřbitově

z naší rodiny neleží nikdo, snad kromě tety Fany. Většina příbuzných zemřela totiž v koncentračních táborech.

Tatínek byl za první světové války rok v armádě jako dělostřelec. Od roku 1917 do roku 1918, rukoval tedy v sedmnácti letech. Na jaké frontě se pohyboval, nevím. On jenom vyprávěl, jak to šíleně nenáviděl. Věčně ho prý bolel zadek, protože dělostřelci tahali děla koňmi, takže byl permanentně na koni. Ale nevzpomínal na to nijak negativně, my jsme rodina, která se nevrací k tomu, co minulo. Ani moje děti, Jana a Lenka, léta nevěděly, co jsme za války prodělávali. On vyprávěl spíš takové legrácky - to už máme v rodině - o tom jídle, co jim tam vařili, a o těch kobylách a jak to nesnášel a jak se koní šíleně bál. Ale kde přesně byl, o tom snad ani nemluvil. Jít k dělostřelectvu samozřejmě nebylo jeho přání, oni ho tam šoupli, to by si byl vzhledem k těm koním dobrovolně nevybral.

Jak jsem říkala, otec pocházel z osmi dětí. Babička byla čiperka. Nejstarší otcova sestra se jmenovala Berta, provdaná Baumová. Narodila se 16.12.1891. S manželem Rudolfem Baumem a dětmi Hanušem a Milošem žili někde na Vinohradech [Praha]. S manželem a synem Hanušem odjeli v roce 1942 do Terezína. V roce 1944 je pak převezli do Osvětimi, kde všichni tři zemřeli. Druhý syn, Miloš, byl 17. listopadu [1939], hned na začátku okupace, zatčen a spolu s ostatními studenty zastřelen [4](#). Myslím, že studoval stavařinu na ČVUT.

Druhá sestra se jmenovala Marta, provdaná Steinerová. Narodila se 9.7.1893. To bylo dost nešťastné manželství. Její manžel, Ota Steiner, dělal správce hřbitova na Želivského v Praze. Až do transportu bydleli na onom hřbitově - pro správce je tam dodnes byt. Pamatuji se, že jsem tam za nimi ještě na začátku války jezdila. Steinerovi na tom byli finančně velice špatně. Víím, že se tam chodívало s nějakým finančním obnosem v obálce. V prosinci 1942 odjeli i s dcerou Anitou do Terezína a odtud v září 1943 do Osvětimi, kde všichni zemřeli.

Třetí sestra, Vlasta, provdaná Alferiová, se narodila 3.2.1895. Rodina Alferiů byla bohatá. Měli nějakou malou banku a její manžel, Josef Alferi, v ní pracoval. Ti se pohybovali v trošku jiných desetinných čárkách než jiné rodiny. Ale byli báječní, nenafoukaní a například Steinerovým hodně finančně pomáhali. Odjeli jako první již 26.10.1941 do Lodže [5](#), kde všichni, včetně tehdy čtrnáctiletého syna Franty, zahynuli.

Otcův bratr, Karel Kosiner, byl bezdětný. Na něho si moc dobře pamatuji. Narodil se 8.7.1896 a se svou ženou Valerií Kosinerovou žil na Praze 1. Oba byli právníci. Valerie pocházela, na rozdíl od Karla, z ortodoxní židovské rodiny. Nevím, jak se seznámili, zřejmě díky společnému povolání. Slavili svátky a doma musel jíst košer, aby se ona mohla vůbec najíst a nemusela jíst jenom vajíčka natvrdo, jako když občas přišla k nám na návštěvu. Žili ortodoxně, vedla ho k tomu, ale on tomu moc nedal. Ale měl ji rád a tak leccos toleroval. Do synagogy ho ale stoprocentně nedostala. Ale ona byla z velice ortodoxní rodiny, tak nic proti tomu. A on byl židovského původu, tak ani její rodina nemohla nic namítat, že si ho vzala. Vždycky, když byly Vánoce, chodíval k nám na návštěvu, protože se chtěl podívat na stromeček. A také nám přinesl dárky.

Dalšími otcovými sestrami byly Anna a Marie. Marie se narodila v roce 1903 a Anna v roce 1904. Vzaly si bratry Arnošta a Josefa Fürthovi a všichni žili v Benešově, kde měli společně velkou továrnu na látky. Jako malá jsem tam bláznivě ráda jezdila na víkendy a na prázdniny. Arnošta Fürtha, manžela Anny, sebralo na začátku války gestapo a již o něm nikdy nikdo víc neslyšel. Anna se synem Frantou odjeli v roce 1942 do Terezína a dále říjnovým transportem do Treblinky. Tam

oba zahynuli. Marie s manželem Josefem a dvěma dětmi Jiřinou a Irenou odjeli v roce 1942 do Terezína a odtud hned do Malého Trostince [6](#), kde všichni zahynuli. Bylo mi řečeno, že na Malý Trostinec se radši vůbec nemám ptát, již nikdy bych prý potom neměla klidné spaní.

Jediný z otcových sourozenců, kdo se po válce z koncentračního tábora vrátil, byl Miloš Kosiner. Ten se narodil 11.10.1905. Do Terezína šel až únorovým transportem v roce 1945, protože jeho žena nebyla židovka. Ale o něm, ani o jeho manželce, nic nevím, protože po návratu oba hned utekli do zahraničí a už jsme o nich neslyšeli.

Můj otec byl velký srandista, měl strašně rád humor. Celý život velice tvrdě pracoval, dneska se tomu říká workoholik. Tak to je přesně on. Já jsem ho vídala vždycky až večer. Z doby před válkou si pamatuji, že jsme všichni, celá jeho rodina Kosinerů, trávili víkendy třeba v Benešově u jeho sester Fürthových, nebo v Kutné Hoře u Reiterových, příbuzných mé matky Hedviky. Když přijel někdo z příbuzných z Benešova, tak já už měla sbalený kufříček, stála jsem v předsíni a jela jsem do Benešova. Rodina Kosinerů držela strašně pohromadě, hlavně Fürthovi, Alferiovi a moji rodiče. Společně jezdili na prázdniny, například v létě jezdily tatínkovy sestry a moje maminka s dětmi do Jugoslávie. Tenkrát to bylo velice levné, tam byla dovolená dokonce levnější než tady. Tenkrát měla koruna velký kurz a dinár byl úplně ve srabu. Jezdili jsme tam vlakem. Pamatuji si, že takhle mezi sedadla nacpali kufry, přes to deky a na tom jsme spaly my děti.

Má matka se jmenovala Hedvika, rozená Sternová. Narodila se 25. února 1909 v jihočeském Kamberku. Zemřela v listopadu 1987 v Praze. Upadla a zlomila si krček, ale protože měla těžkou cukrovku, tak už se to nezvládlo. Zemřela vlastně na šok diabetiků. Obecnou školu absolvovala v Kamberku a potom jezdila tři roky do Tábora na rodinnou školu. Velice brzy, v roce 1928, si pak brala mého otce. Svatbu měli na Staroměstské radnici v Praze. Seznámili se přes mamičinu sestru Marii. Za ní totiž jezdil do Kamberka její budoucí manžel, František Faktor, což byl spolužák mého tatínka z vysoké. A jednou mu František říká: „Oni mají takovou hezkou mladší holku, pojed' tam se mnou.“ A už to bylo. Chodili spolu asi tři roky, mamince bylo devatenáct, když se vdávala. Takže dříve by to ani nešlo. Tatínek byl o devět let starší. Mimochodem, můj zeť je od mé mladší dcery Jany také o deset let starší a vůbec to nehraje roli. Maminka nebyla stejně jako tatínek nijak nábožensky založená, nepraktikovala vůbec nic. Povahou byla velkorysá, absolutně ne lakotná.

Před válkou i po válce pracovala maminka u tatínka v kanceláři. A potom, když jim to sebrali, tak dělala účetní v Remosu – mimo jiné tam vyráběli remosky – až do důchodu, což bylo asi tak přibližně v roce pětadesát [1965]. Pomáhala mi, protože v roce padesát tři, když jsem byla těhotná se svou starší dcerou Lenkou, u mě objevili těžkou srdeční vadu a já pak měla ještě brzy na to druhou dceru, Janu. Dlouho jsme bydleli s rodiči a pak jsme mamince, když už byli děti velké, sehnali garsonku a nám zůstal ten byt na Letné, ten velký. Tenkrát byty nebyly, kdybychom s dětmi čekali, tak jsme je měli asi v padesáti. Ale my jsme si báječně rozuměli, báječně jsme vycházeli. Mého muže milovali a on miloval je. Později, když už na tom byla maminka zdravotně hodně špatně, bydlela zase s námi.

Matka měla jednu sestru. Původně byla z pěti dětí, ale tři z nich za španělské chřipky v roce 1918 nebo 1919 zemřely a zůstala jenom moje maminka a její o pět let starší sestra, Marie. Ta válku také přežila a to díky tomu, že s manželem Františkem Faktorem utekli v roce 1939 do Anglie. Před válkou chodila Marie do stejné rodinné školy v Táboře jako moje maminka. Ale potom nepracovala, byla s dětmi doma. Její manžel byl strojní inženýr. Brali se v roce 1924 a do začátku války žili v



Praze na Vinohradech, kde měli nějakou továrnu. V roce 1939 odjel strýček Faktor služebně do Anglie, do Londýna. Teta s dětmi se pak za ním vystěhovala a už v Londýně zůstali. Díky své práci tam měl strýček kontakty a práci a teta šila doma rukavice, aby rodina vyžila. A protože z toho důvodu teta vůbec nepřišla mezi lidi, tak se muselo doma mluvit anglicky, aby se ten jazyk také naučila.

Faktorovi mají dvě děti. Syn se jmenuje Petr, ten je ročník třicet jedna, a dcera je Věra, provdaná Joseph. Ta se narodila v roce dvacet pět. Oba dnes žijí v Anglii, Věra v Sussexu a Petr v Londýně. Teď už jsou oba v důchodu, ale předtím měl Petr se strýčkem Faktorem firmu na foto přístroje. Pracovali i s Japonskem, kam často jezdívali. Ta firma stále existuje, protože ji převzal Petrův syn. Věra měla brzy děti a zůstala s nimi doma. Její manžel, kterému říkáme Joe - to vzniklo z jeho příjmení, Joseph - je inženýr a pracoval v nějaké firmě. Mají spolu tři děti, dva kluky a holku. A čtyři vnoučata. Bratranec má také tři děti, ale vnoučat devět. Kam já se hrabu se svými třemi, na které jsem tak pyšná. Tolik vnoučat, vždyť je to krásné. Já mu to šíleně závidím.

Když Faktorovi odcházeli do Anglie, bylo jejich synovi Petrovi pět let, takže jeho domov už byl tam. Ani po válce neuvažovali o tom, že by se vrátili zpátky. Pokud to šlo, tj. pokud to komouši dovolili, tak jsme se spolu stýkali a dodnes je každou chvíli někdo z nich v Praze. Sestřenice Věra dodneška krásně mluví česky, protože té už bylo deset let, když emigrovali, a tak má základy češtiny z české školy, kdežto bratranec ne. Ten jestli měl kousek první třídy, tak je to moc. Ale u nich doma, jak jsem říkala, se mluvilo výhradně anglicky. Maminčina sestra s manželem také před svými dětmi dlouho tajili, že jsou vlastně Židé. Nevím, proč. Nevím, do jaké míry jsou jejich kamarádi konzervativní, na to jsem se jich nikdy neptala. Navíc ani matčina sestra nijak židovsky nežila.

## **Dětství**

Já jsem se narodila 3. září 1930 v Praze. Kromě doby strávené v Terezíně jsem nikde jinde nežila. Vzdělání mám středoškolské, vystudovala jsem v Praze gymnázium. V roce padesát jsem ukončila školu a vdávala jsem se.

Sourozence jsem žádné neměla. Naším se sice v roce třicet čtyři, to mně byly čtyři roky, narodil chlapeček Jan, ale ten měl těžkou vývojovou vadu hrudníku a zemřel ještě jako miminko. Dožil se pěti měsíců. Byla to evidentně nějaká genová porucha. Já ji mám nejspíš také, vrozenou vadu srdce, ale u mě se to podařilo nějak překousat. Je možné, že to mám po tátovi, i když infarkt s vrozenou vadou nemá co dělat. Maminka nikdy nic se srdcem neměla, i když ona zase byla těžký kuřák. Ale u ní se na nic nepřišlo, to vím bezpečně. Já jsem šla hned, jak jsem mohla, do důchodu, abych se o ní mohla starat, protože už na tom byla moc špatně.

Já sama jsem byla kvůli své nemoci od pětadvaceti let v invalidním důchodu. Když jsem začala pracovat, tak jsem ho pustila a měla jsem vlastně jen částečný. Na to, že mám vrozenou vadu se přišlo brzy, při mém prvním těhotenství. Druhou dceru jsem pak měla na revers, tenkrát jsem musela podepsat, že ji chci. Náhodou se narodila o dva měsíce dřív, takže byla malá a tak to všechno dobře dopadlo. Při tom prvním dítěti se už nedalo nic dělat, to už dítě rostlo a já jsem trvala na tom, že ho donosím. Už tenkrát profesor Herles říkal: „Vy se ještě dožijete toho, že to budou umět operovat.“ To mně říkal asi v padesátém pátém roce. A v roce šedesát osm jsem na té velikánské operaci byla. Při ní mi udělali ze srdce aortu z teflonu, měla jsem to úplně ucpané. Srdce pracovalo pod šíleným tlakem, také jsem měla v těhotenství tlak 260 na 120, a tím se na ten můj problém vlastně přišlo. Operace mi snížila tlak a já pak mohla zaplatť pánbůh nastoupit normálně do

práce, opustit i ten částečný invalidní důchod. Problémy mám ovšem samozřejmě dodnes a každý rok jezdím do Františkových lázní.

Jako malá jsem do školky nechodila, maminka byla se mnou doma a měli jsme také služebnou. V šestatřicátém jsem šla rovnou do první třídy. Vzhledem k tomu, že maminka potom pracovala u táty v kanceláři, tak služebná vedla domácnost, starala se o mě, o nákup. Pamatuji se na Lídu, ta u nás vydržela až do války a byla u nás ještě i po válce, než se vdala. Stýkali jsme se s ní ale i potom.

Pamatuji se, když jsem začínala chodit do školy. Já tenkrát byla takové neduživé dítě - to bylo od té mé srdeční vady. Ve škole řekli, že musím mít devatenáct kilo, aby mě vzali do první třídy. Tak do mě rodiče pořád něco cpali. Nakonec jsem do té první třídy šla a byl tam moc hodný pan učitel. Ale že bych nějak horlila pro školu a pro vzdělávání svého ducha, tak to se musím přiznat, že bohužel vůbec. Školu jsem moc nemusela a moje mladší dcera Jana to má po mně. Vždycky jsem měla vztek, protože škola většinou začínala třetího září [1.září byla sobota - pozn.red.] a to jsem měla narozeniny. Od rána jsem se těšila, až přijdu domů a až něco propukne. Učení jsem nikdy nepřišla na chuť, na rozdíl od mé starší dcery, Lenky, která od deseti let říkala, že můžeme jíst každý večer bramboračku, jen ať ji uživíme na vysoké. Zatímco ta malá, tak tu jsme profackovali do maturity. Když jí bylo osmnáct - to už chodila se svým současným manželem - vzpomněla si, že nebude chodit do školy a radši se vdá. Zeť je totiž o deset let starší a měl už svoje živobytí. Já jsem na ni koukala úplně zděšená a říkala jsem: „Tak ze školy v žádném případě nevystoupíš, ty tu maturitu doděláš, i kdybychom...“ anebo: „Klidně se vdej, aspoň bude Gabriel, to byl její nastávající, chodit na rodičovské sdružení a já už tam nebudu muset poslouchat ty jejich pindy.“ No, to se tak vyděsila, že bych ho tam posílala na rodičovské sdružení, že se brali až po maturitě.

Mezi mé oblíbené předměty rozhodně nepatřil zpěv, to mi dělalo problémy. Vždycky jsem měla ráda dějepis, ale ono v té obecné škole to nebylo tenkrát takhle roztríděné a já vlastně chodila jenom do čtvrté třídy. Pak jsem musela přestat chodit do školy [7](#).

## Za války

Za války jsem nějakou dobu chodila do židovské školy, asi tři měsíce zrovna sem do Jáchymovské ulice, kde dnes pracuji v Tereziánské Iniciativě [8](#). Než vypukla válka, vůbec jsem nevěděla, že jsem Židovka. Ta židovská škola mě ale vůbec neovlivnila, ani dobře, ani špatně. Pak jsme se stěhovali na Vinohrady a to už sem bylo strašně daleko. Oni ji beztak brzy zavřeli.

Z válečného období si pamatuji, když byla v osmatřicátém mobilizace [9](#). Tatínek tenkrát musel narukovat. V té době jsem byla na prázdninách v Radišovicích a dostala jsem spálu. Takže jsme byli úplně v izolaci, vůbec jsme nevěděli, co se kde děje, protože jsme nesměli mezi lidi. Pak tu mobilizaci rozpustili, přišel čtyřicátý rok a už to začalo. Mezitím utekla maminka s sestrou Marie s rodinou do Anglie, takže pak už to bylo takové napěchované událostmi.

Původně jsme bydleli na Letné, ale asi v roce čtyřicet jedna Němci tu letenskou část vystěhovali, protože se tam usídlili Němci. Babička s dědečkem (Sternovi) šli bydlet k babičce Otýlii Kosinerové na Švihanku a my jsme se stěhovali na Vinohrady, kde jsme asi rok a půl bydleli v jednom bytě s dalšími rodinami. Ten byt patřil Geshmayovým, kteří byli o hodně mladší než moji rodiče a bezdětní. Na ten pobyt u nich vzpomínám strašně ráda. Myslím, že tenkrát nabídli na židovské obci tři jména, ty rodiny se šly navštívit, padli si do oka a řekli: „Tak tady budeme“. A opravdu z toho nakonec vzniklo nádherné celoživotní přátelství. A povím Vám ještě jednu věc, za kterou jsem je ve

válečné době těch hrůz obdivovala. Moje maminka s paní Geshmayovou měly úmluvu, že každá bude jeden týden služka a ta druhá bude dělat milostpaní a že si to pak po týdnu vymění. Takže to pak vypadalo tak, že jedna chodila nakupovat a vařila, já trochu pomáhala uklízet, a ta druhá měla nalakované nehty. Po týdnu ten lak sundala a myla nádobí a nakupovala a ta druhá byla milostpaní. A měli z toho ukrutnou srandu. Někdy to došlo tak daleko, že říkaly: „Hele, jsem dneska služka, nebo milostpaní?“

Lístky jsme měli jenom na chleba, na mouku a na brambory. Naši se snažili nějaké jídlo sehnat a nosilo se to na onu Švihanku mým babičkám a dědečkovi. My byli v té době již vystěhovaní na Vinohrady, bydleli jsme v Moravské ulici, čili to nebylo daleko. Jak jsem říkala, obě rodiny byly zemědělského původu, za války by se nám ty statky asi bývaly hodily. Takhle jsme kupovali jídlo od sedláků, kteří jezdili do Prahy. Ti se tedy pakovali. Brali obrazy, stříbro, zlato, koberce – to všechno si odváželi za husu. Ale to se nedalo nic jiného dělat, jinak by se nedalo přežít. Mám jednu krásnou vzpomínku. K mamince jezdil pravidelně jeden sedlák s moukou, s mákem a máslem. Vzal si nějaký obraz a aby na té zdi nebylo velké prázdné místo, tak maminka koupila v papírnictví asi za 10 Kč obrázek Oldřicha a Boženu u studny. Dala ho do rámu a když ten sedlák přijel příště, šíleně se mu to líbilo a chtěl to. Víím, že máma licitovala tak dlouho, až za tu plácaninu za 10 Kč přivezl další den husu. Na to nezapomenu.

Ale musím říct, že s antisemitismem jsme se víceméně nesetkali. Moji rodiče měli báječné přátele. Jen jedna spolužačka z obecné školy na Letné, vždycky, když mě měla potkat - to už se nosily hvězdy [10](#) - přešla na druhý chodník. Ale to byla jedna jediná. Jinak vůbec ne. Naopak, v tom domě na Veletřní ulici bylo hodně židovských rodin, a protože se po osmé hodině večer už nesmělo chodit ven, tak se po večerech, pokud bylo ještě hezky, dalo sedět venku - u domu byla veliká zahrada - a dospělí hráli karty a povídali a my jsme tam běhali po zahradě a hráli jsme si. Já byla zvyklá na velice družný život, jednak v naší rodině a jednak i v tom domě na Veletřní. Ale co se hvězdy týče, pamatuji se, jak jsem byla pitomá. Já měla pocit, že každého, koho potkám s hvězdou, mám pozdravit. I když jsme se vůbec neznali. Takže na mě všichni koukali jako blázni a maminka říkala, ať neblbnu, že to přece vůbec neznamená, že jsou to příbuzní. To mě bylo asi těch deset let. Moji rodiče měli navíc spoustu přátel a ti nám hodně pomáhali. Mohu Vám říct jednu pikantérii. Tatínek před válkou projektoval v Kobylisích dům Salesiánů. Tam byl doktor Trochta [11](#), což je známé jméno. Pak byl myslím litoměřickým biskupem. A byl velký kamarád mého táty. To už jsme bydleli na Vinohradech a on pravidelně jednou tak za čtrnáct dní přišel s cigaretami a s čokoládou. A pamatuji si, že jednou přišel a říkal mému tátovi, že jim Na příkopech - tam je, myslím, kostel sv. Ducha - padá zvonice, jestli by se tam nešel táta podívat a spočítat, co se s tím musí udělat. A tatínek říkal: „Neblázni, jak já s hvězdou s tebou můžu jít do kostela?“ No tu hvězdu nakonec nějak přikryli nebo odpárali a víím, že se tam asi v devět večer, i když my jsme museli být v osm doma, jeli na tu zvonici podívat a ten pan Trochta ho potom zase dovezl v pořádku domů. To jsme tenkrát měly doma s mámou nahnáno. Velkými přáteli byli také bratři Koželuhovi, Karel a Honza Koželuhovi. Karel byl mistr světa v tenise [Koželuh, Karel (1895 - 1950): trojnásobný reprezentant ČSR ve fotbale, Mistr Evropy v ledním hokeji v roce 1925. Profesionální mistr světa v tenisu 1929, 1932 a 1937. 1947 - 49 nehrající kapitán československého daviscupového družstva - pozn. red.]. Táta jim stavěl někde v Kobylisích vilu. A potom nějaký profesor Menzl, to byl tátův kolega z vysoké školy. Ti všichni nám během války pomáhali.



Kolem roku čtyřicet, když už jsme nesměli do školy, jsme chodili v Praze na Hagibor [12](#). Tam bylo velké hřiště. Na Hagiboru s námi nacvičovali Brundibára [divadelní představení – pozn. red.], kterého jsme zpívali. Já jsem nikdy zpívat neuměla, nicméně v Brundibárovi jsem v tom sboru byla. Rudy Freudenfeld a Fredy Hirsch [13](#) se nesmrtelně zapsali do našich duší a srdcí, fantasticky se o nás starali. Fredy Hirsch měl na starosti děti na Hagiboru a Rudy Freudenfeld s námi nacvičoval toho Brundibára. To byli oba báječní chlapi, kteří se těm dětem strašně věnovali. To prostě nemělo obdoby. A také jsme tam hodně sportovali a hráli se takové týmovky podobné skautským hrám. Oni nás tam vychovávali v skautském duchu. Chodila jsem tam strašně ráda. Museli jsme tam z Vinohrad pěšky, ale to nebylo zase tak daleko. V zimě se pak na Hagiboru bruslilo. Takže ty dva tři roky, než začaly transporty, jsme takhle trávili volný čas na Vinohradech.

U Geshmayů jsme bydleli až do 11.9.1943, kdy jsem s otcem i s matkou odjela do Terezína. Odtamtud šel otec hned zjara čtyřicet čtyři do koncentračního tábora Wulkov-Zessen, což je nedaleko Berlína, kde zůstal až do konce války. Dělal tam na baumstele, což byl pracovní tábor. Původně patřili pod Terezín, přičemž odtamtud bylo vybráno asi sto padesát chlapů, které vedl můj otec jako stavební inženýr. A tam ve Wulkově začali v zimě na zelené louce stavět baráky – objekty RSHA, hlavního bezpečnostního úřadu SS, podléhajícího přímo Himmlerovi. Stavělo se to pro esesáky, neustále tam za nimi jezdil Eichmann nebo Himmler. Pod těmi baráky se pro ně totiž dělali nějaké speciální úpravy. Díky tomu jsem přežila. Ve Wulkově jim totiž řekli, že pokud tam nedojde k nějakým sabotážím, tak my v Terezíně budeme chráněni před transporty na Východ. Což dodrželi. Což bylo obrovité, závratné štěstí, protože já si neumím představit, jak bych to v mém zdravotním stavu, s vrozenou srdeční vadou, přežila. Já jsem i s matkou byla tím tátovým zaměstnáním, tou šílenou dřinou v těch šílených podmínkách ve Wulkově, chráněná před dalším transportem.

V Terezíně byla pracovní povinnost i pro děti. V létě jsem dělala v landwirtschaftu na zahradách. Tam mezi šancemi byly takové veliké zahrady, kde se pro esesáky pěstovalo všechno možné. My jsme tam tahaly konve na zalévání. Z toho jsem tedy měla všechno kaput. A v zimě jsme v takových speciálních dřevěných netopených barácích loupaly slídu. Tomu se říkalo glimmerspalten, což česky znamená loupat slídu. To je takový špalek, ta slída, a z ní se odlupovaly tenounké plátky do oken letadel. Byla to piplačka a hlavně tam byla zima. Pamatuji se, že jsme měli úplně zmrzlé ruce.

Maminka bydlela i pracovala jinde. Jistou dobu byla moc těžce nemocná, měla zápal mozkových blan a pak už ani vůbec nikoho nepoznávala. Ale nějak se z toho dostala. Pak dělala v putzkoloně, tj. umývala ubikace, záchody a takové ty džberky, ve kterých jsme se mohly mýt. Potom, což mi zachránilo život, dřela jako otrok v pekárně. Odtud nosila domů oficiálně jednu buchtu a jeden karbanátek týdně, občas se jí podařilo něco ukrást. Spáleniny na obou zápěstích obou rukou od těžkých plechů měla ještě dobrých pět let po válce.

Před koncem války za námi tatínek přišel z Wulkova do Terezína pěšky - až od města Hof přes Plavno. Šlo o nějaký transport, který doprovázel esesák. Když bylo nějaké bombardování, ten esesák utekl, a oni tam zůstali sami, bez jídla, beze všeho. Týden na cestě. A když přišli do Terezína, někdy začátkem května - to už se schylovalo ke konci - tak měli s sebou trakař. Když jsme se ptali, co to mají, tak vůbec nevěděli, proč ho celou tu dobu vlekli s sebou. Už byli duševně úplně mimo. Ten esesák jim ho nejspíš dal, asi tam na něm byly jeho věci, a pak, když je nechal někde stát, tak ho vlekli bez rozmyslu dál. Na to nikdy nezapomenu. Když přišli do Terezína Rusové - to bylo v noci z osmého na devátého května [1945], už tam otec byl.

## Po válce

Moji rodiče ale za boha nechtěli odjet zpátky do Prahy, protože v Terezíně byl tyfus a oni že prý musí pomáhat. Že ty chudáky v tom Terezíně musí spasit. Ale mně bylo v těch čtrnácti a půl jedno, koho chtějí spasit nebo nechtějí. Já jsem chtěla v každém případě domů. Dospělí cítí určité povinnosti, které děti necítí. A tak jsem jim dvanáctého května ráno řekla: „Tak já jedu sama a vy tu zůstaňte.“ Rodiče se vyděsili, já jsem šla na silnici, abych se nějakým způsobem dostala domů a oni prchali za mnou. Odjeli jsme odtamtud někdy kolem poledne, naložil nás nějaký zelinář. Odpoledne téhož dne pak v Terezíně začala karanténa. To už bychom se odtamtud bývali nedostali. To mně mohou děkovat, že jsem je odtamtud vytáhla, protože v tom fyzickém stavu, v jakém byli, by ten tyfus tutově dostali. Ale mně ruplo v hlavě a prostě jsem řekla, že tam nebudu na nic čekat a že jdu do Prahy.

A tak jsme se vrátili domů. Neměli jsme vůbec nic, jen dřeváky a nějaké hadry na sobě. Jeden čas, dokud se všechno nějak neusadilo, jsme bydleli zase s těmi Geshmayovými. Těm se mimochodem v Terezíně narodila ke konci války potají holčička. Jmenovala se Maruška. A ta vlastně žila celých šest let načerno, protože nikoho nenapadlo, že by měla mít nějaké papíry. Najednou bylo holčičce šest let a měla jít do školy, jenže ona neměla rodný list. Takže šli na úřad a oni jim poradili celkem rozumnou věc, ať vezmou nějaké dva svědky, což byli moji rodiče, a ať jedou přímo do Terezína, když se tam za té války narodila, jestli by jí tam nevystavili rodný list. Což oni udělali. Nevím ale, jak to celých těch šest let dělali, protože tenkrát byly potravinové lístky. Ale možná je nenapadlo, že by měli nějaké na to dítě brát. Jen si pamatuji, jak moji rodiče jeli s Geshmayovými do Terezína ukázat tam Marušku.

Po nějaké době jsme se potom mohli vrátit zpět do bytu na Letné, kde jsme původně žili, a snažili jsme se začít normální život. Ale vůbec nic už samozřejmě nebylo jako předtím. V tom domě ve Veletržní bylo při našem návratu velikánské přivítání. Na to se dobře pamatuji, jak mě bylo večer strašně špatně. Sousedi totiž řekli: „Přijďte na oběd.“ A pak i ti druzí. Víím, že jsem ten první večer div neumřela. Neuměla jsem se ovládnout. V tom domě žilo před válkou takových dvacet rodin a spousta židovských. Z těch se ale nikdo nevrátil, vůbec nikdo. Po válce zůstalo v domě nějakých šest, sedm rodin. Postupně tam potom přibývali další lidé, které tam z těch potřebných obsazoval Národní výbor. Po Němcích zůstal v bytě nábytek, našeho tam nebylo vůbec nic. Mohu Vám ale říct jako pikanterii, že jsme ten nábytek po Němcích museli splácet. To bylo na základě nějakého rozhodnutí. Národní výbor si tenkrát řekl cenu a protože jsem neměli, z čeho to zaplatit, museli jsme to výboru splácet postupně. Poslední splátka byla v roce padesát tři, když byla měnová reforma [14](#). To si nevymýšlím.

Já jsem byla po návratu z Terezína nejdřív v takové zotavovně, protože jsem, jako každý, dostala tuberu a kolem srdce se to sypalo. Otec byl kvůli svému zdravotnímu stavu mockrát po nemocnicích, ale maminka musela jít hned do práce, abychom měli z čeho žít. Ale lidi se nám snažili pomáhat ze všech sil. Pamatuji se například na nějakého pana Benče, který měl koloniál. Ten k nám často chodíval na návštěvu a my jsme pak vždycky pod něčím našli třeba stovku nebo pětistovku.

Otec začal pracovat ve své malé firmičce, kterou měl již před válkou. Byli tam tři, dva se starali o kšefty a táta jenom počítal a počítal. O tu svou firmičku, myslím, někdy v jedenapadesátém [1951] roce přišel. Komunisti jim ji sebrali. Ale žádnou tragedii z toho nedělal, bral to jako holý fakt. Už

totiž měli za sebou takových strastí, že nějaká malá firmička ho už nemohla rozházet. S prací problémy neměl, byl odborník na těžkou statiku, takže ho hned vzali do Chemoprojektu [Chemoprojekt, a. s. je českou projekční, inženýrskou a dodavatelskou společností, která na poli chemického průmyslu působí již od roku 1950 jako přední dodavatel v této oblasti – pozn. red.]. Tam pak pracoval celý život jako hlavní inženýr. Na Slovensku stavěl celé Duslo [DUSLO, a.s. je po SLOVNAFT-e druhým největším chemickým podnikem na Slovensku. Úvodný projekt jeho výstavby bol zahájený vládou ČSR 9. apríla 1958. V súčasnosti DUSLO, a.s. exportuje svoje výrobky do viac ako 40 krajín z celého sveta – pozn. red.], to jsou obrovité podzemní nádrže na naftu. Zemřel v roce 1972, den předtím, než měl s celou skupinou inženýrů odletět do Švédska. Měl tam dělat jako hlavní inženýr na nějakém projektu. Ani jeden den nebyl v důchodu. Já jsem mimochodem také stále v práci. A myslím, že to je to, co nás drží nad vodou. I primář Bergman, u kterého se táta v Ikemu léčil, a ke kterému jsem pak chodila i já, povídal, že kdyby býval šel do důchodu dříve, jak jsem si přála, a trochu odpočíval, že by nevydržel déle, ale právě naopak. Že by odešel daleko dřív.

V lednu čtyřicet šest jsem dělala přijímací zkoušky na gympl a tam jsem byla čtyři roky. Po válce jsem se na školu šíleně těšila, ale pak mě to rychle přešlo. Chodila jsem tam ráda jenom kvůli kolektivu. Na gympl jsem chodila s Anitou Frankovou, protože ona u nás na Letné jeden čas bydlela. Naši rodiče byli dlouholetí přátelé. Její tatínek dostal v roce 1939 infarkt, když si v novinách přečetl, co se stalo (zastřelení studentů 17.11. 1939 – pozri [4](#)). Po válce bydlela původně na Letné se svou maminkou, ale když zemřela i ona, tak u nás v bytě asi půl roku žila. To jsme už byly dospělé, měly jsme před maturitou. Ona se vždycky hrozně ráda a dobře učila. To nebyla moje parketa, já mohla bez školy být. Měla jsem strašnou spoustu kamarádek a už jsem chodila s mým budoucím mužem, Petrem Procházkou. Na takové věci, jako byla škola, jsem pak už neměla moc času. Například matematika mi nikdy nešla. Pamatuji si, jak se můj táta jednou šíleně rozčílil – to jsem byla asi v sextě a přinesla jsem čtyřku z matematiky. Říkal: „Jak můžeš být tak blbá? Po kom jsi?“ A já na to: „No asi po mamince, po tobě to není.“ Já chytla takovou facku, jak prý můžu říkat, že jsem blbá po mamince. No a pak jsem dělala celý život účetní.

Můj muž, Petr Procházka, se narodil 15. května 1928 v Praze. Poznali jsme se v tanečních, když mu bylo devatenáct a mně šestnáct nebo sedmnáct. Na Národní třídě bývalo kino Metro a taneční sál. Tam jsme chodili, pamatuji si, že mistr se jmenoval Oplt. Naprosto přesně vím, co mě na něm poprvé zaujalo. Do tanečních jsem chodila společně s Anitou Frankovou. Tenkrát ke mně vždycky přišlo několik těch kluků a řekli: „Hele, pověz té Anitě, že si rodiče nepřejí, abych chodil se Židovkou. Ale řekni jí to nějak, aby se jí to nedotklo.“ Na mě můj židovský původ ale nikdy nebyl vidět. A pak, když jsem poznala mého muže a byli jsme asi potřetí spolu - chodili jsme po Praze a tohle bylo na Malostranském náměstí – tak jsem mu řekla, že bych mu jenom ráda pověděla, že jsem Židovka. A on se takhle otočil a říká: „No, to by mě zajímalo, proč mi to vlastně říkáte.“ A to byl začátek. Ono je strašně nebezpečné se zamilovat a pak za půl roku zjistit, že prostě... no, to se také stávalo, že přišel kluk a říká: „Naši tě chtějí poznat, ale nesmíš říct, že jsi Židovka.“ No, já jsem pak poznala jeho rodinu a on, protože ztratil svoji mámu, přilnul k mojí. Láska si nevybírá, ale říkám, první popud, že to by mohlo být to ono, byla ta jeho věta.

Ve škole mě můj budoucí manžel prokopal přes fyziku, matiku a hlavně přes latinu. Vždycky mě nějak dotlačil, že jsem se to naučila. Navíc, protože rád kreslil, tak mi něco kreslil do všech sešitů. Čili já si z dějepisného sešitu přesně pamatuji kresbu Zimního krále, protože jel na lyžích, vlála mu šála a měl na sobě kulicha. A pak jsem byla jednou volaná z fyziky, on otevřel tu dvojstránku a tam

byla nakreslená kráva - ale krásně, on nádherně kreslil - ocas měla přes kladku, tam stál na takové bedýnce kluk a čuměl jí do zadku. A vepředu stál na bedýnce jiný kluk a čuměl jí do huby. A pod tím bylo napsáno: „Venco, vidíš mě? Ne? Tak má asi zácpu.“ A to mě zachránilo před čtyřkou z fyziky. Protože učitel říká: „To jsem ještě neviděl, takový sešit.“ A tak ho prohlížel a tam byly samé malůvky od mého muže. Některý kantor by byl pes, ale ten fyzikář, ten to vzal sportovně. Říkal: „Můžu si to vytrhnout?“ A já jsem říkala: „Ne, to ne.“ Tak takovéhle hovadiny, tím mě můj muž překvapoval celý život.

Brali jsme se 10. března v padesátém prvním roce na Staroměstské radnici stejně jako moji rodiče a pak i naše dcery, Jana s Lenkou. Manžel už bohužel zemřel, 17.9.1987. Měl rakovinu mozku. Byla to náhlá smrt, vůbec se to nijak neprojevovalo.

Máme spolu dvě děti, dvě dcery. 4. srpna 1953 se narodila Lenka. Vystudovala vysokou školu ekonomickou, výpočetní techniku, a dělá u jedné soukromé firmy systémovou inženýrku. Má druhá dcera se jmenuje Jana, provdaná Madasová. Narodila se 1. srpna 1956. Vystudovala gymnázium v Praze a protože už tenkrát chodila se svým budoucím mužem Gabrielem Madasem, tak prohlásila, že nikdy na žádnou vysokou nepůjde. Dnes s ním žije ve Vídni. Jana nepracuje, s ohledem na manželovu náročnou práci zůstala v domácnosti.

Manžel nebyl židovského původu, ale vzhledem k tomu, že ani my židovsky nežili, tak to nebyl žádný problém. Naopak, naše děti jsou dokonce pokřtěné, jak si přál. On pokřtěný byl, ale nábožensky založený nebyl vůbec a do kostela nechodil. To spíš já jsem táhla děti na půlnoční mši, aby to viděli. Ještě jako malá holka, když jsem bydlela na Letné, tak dole v přízemí bydleli nějakí Markovi a jejich Marie na půlnoční chodívala. Tak jsem chodila s ní. Dokonce jsem s ní zpívala na kůru kostela sv. Antoníčka na Strossmayerově náměstí, kam jsme chodily. Manžel říkal, že by si jeho maminka, kdyby byla naživu, určitě přála, aby byli pokřtění. On na svou maminku často vzpomínal. Přišel o ni jako mladý kluk, když mu bylo asi šestnáct. A říkal, že by měla určitě radost. Tak proč bychom jí tu radost neudělali? Vždyť vůbec o nic nejde. Přitom ani jeho maminka nebyla nijak nábožensky založená.

Jeho maminka zaměstnaná nikde nebyla, byla v domácnosti, a jeho otec byl generální ředitel Paroplavební [Pražská paroplavební společnost - pozn. red.], čili byl první, kterého vyhodili, když přišel čtyřicátý osmý rok [15](#). Tam tedy byli více méně bez příjmů. Proto můj muž nemohl jít na žádnou školu. Museli jsme jim finančně pomáhat a navíc jako syn bývalého generálního ředitele na vysokou ani jít nemohl. I jeho otec zemřel brzy, v padesátém pátém roce, pět let poté, co jsme se brali.

Já jsem po gymnáziu chodila do takového kurzu na laboranty. Asi dva roky jsem pracovala v laboratoři ve Státním zdravotním ústavu, ale tenkrát se přišlo na to, že mám těžkou srdeční vadu a už jsem na virologii nesměla dělat. Takže jsem potom léta dělala v Drutěvě [Drutěva Praha je výrobní družstvo s dlouholetou tradicí. Bylo založeno již 1.1.1950 jako první družstvo, které umožnilo pracovní zařazení osobám s různým typem zdravotního postižení - pozn. red.] a pak v Národní galerii.

V Drutěvě jsem začala pracovat v roce padesát sedm, když byly děti malinké, brzy po narození mé druhé dcery. V té době jsme to už finančně nemohli utáhnout, tak jsem se tam přihlásila o domácí práce. A ty jsem dostala. Protože dcera byla hodně nedonošená, byla jsem ráda, že s ní mohu být doma. Potom, když zaplaťpánbůh trochu poporostly, někdy v roce šedesát jedna, jsem začala

pracovat jako provozní účetní na jednom detašovaném pracovišti Drutěvy.

Drutěva byla družstvo invalidů. Já jsem byla kvůli své srdeční vadě od pětadvaceti v invalidním důchodu, a tak jsem se tam dostala. V Drutěvě se nedělaly jenom domácí práce, ale i dílenské práce. Od slepců, kteří dělali košíky a takové věci, až přes módu a docela krásnou galanterii. Já tenkrát doma dělala kartonáž, skládala jsem a lepila krabičky. Já jsem Vám byla tak šťastná, když jsem toho mohla nechat. To bylo hrozný. Kromě války nejstrašnější období mého života. Pracovala jsem po nocích a aby se vůbec něco vydělalo, musela jsem toho udělat hodně. To byly mnohdy obrovité krabice. Pak jsem byla bohužel tak šikovná, že mně začali dávat dělat krabice na příborové kazety. To bylo příšerné. Všechno se to muselo vykládat hedvábím, všechny ty zátarasy na lžíce, vidličky a nože. Když to bylo hotové, tak si pro to buď jezdili, nebo jsem jim to odvážela. Podle toho, jak to bylo velké.

Když mi bylo čtyřicet let, nastoupila jsem do Národní galerie. A tam jsem byla až do důchodu, do roku osmdesát čtyři. To za mnou přišla jedna paní, že její manžel začíná v Národní galerii a že by k sobě potřeboval nějakého šikovného člověka. A tak mě tam přetáhl. Od začátku až do konce jsem dělala v revizním oddělení sbírek, kde mě tenkrát zaučili.

V současné době pracuji v Tereziánské iniciativě, minimálně dvanáct, třináct let. Když přišel převrat, tak se v roce devadesát jedna sešli lidé, kteří se znali, a zjistili, že by se mělo něco dělat. Třeba v Tereziánské bylo v té době muzeum nějakých partyzánů, nebo co, což nám přišlo neuvěřitelné. Takže se založila Tereziánská iniciativa. Ze začátku jsem sem chodila pomáhat, a pak jsem tady zakotvila úplně. My všichni děláme bez platu, takže kdo přijde, má ruce, nohy a trochu hlavu na svém místě, tak ho můžeme potřebovat. Člověk se tady zaprvé alespoň něčím zaměstná a za druhé si myslím, že je to strašně důležitá a nutná práce.

Můj manžel měl zpočátku jen střední průmyslovku, protože na vysokou nemohl, jak jsem říkala. Pracoval tehdy v různých firmách, také v Remosu, kde většinou dělal elektrikářské práce. Teprve později, když už naše děti chodily do školy, myslím někdy v čtyřiašedesátém, pětadesátém roce, začal při zaměstnání studovat ČVUT. Už během studií dělal programátora v podniku výpočetní techniky, kde pak dělal až do konce života.

To jeho studium, to Vám byla tortura, to vám povím. Ale člověk zvládne všechno, když je mladý a chce. My jsme měli jen jediný problém a to v šedesátém sedmém roce, kdy jsem byla na obrovském kardiologickém vyšetření v Ikemu a oni chtěli, abych šla na operaci hned. Jenže manžel v prosinci odevzdával diplomku a promoval. Tak jsem operaci odložila, až to dodělá, protože to bychom vůbec nezvládli. A pak jsem hned mezi Vánoce a Novým rokem dostala telegram, že mám 4. ledna nastoupit a 8. ledna mě operovali. Byla jsem jedna z mála, která to tenkrát přežila. Tenkrát byla ještě kardiologická chirurgie v plenkách. Asi mám štěstí. Pamatuji si, že doktoři tenkrát říkali: „Tu budete muset jednou utlouct klackama.“ Protože oni v člověku vidí tu životní šťávu. Buď je, nebo není. Prohodíte s nimi pár slov a oni hned vědí, co mají před sebou.

Manžel měl dva sourozence. Jeho bratr Pavel ještě žije a jeho sestra Zuzana, provdaná Jiříčková, už zemřela, jsou to asi čtyři roky. Pavel se narodil 17. května 1930. Vzhledem k tomu, že je mladší než manžel, tak dostudoval. Nejdřív se nějak protloukal, byl na vojně. A pak šel asi ve dvaadvaceti rovnou na vysokou školu, taky na ČVUT. Ale vystudoval architekturu a živil se jako architekt. Za manželku si vzal Hana Procházkovou, zubařku. Žijí tady v Praze a mají jednu dceru, Martu, která má vysokou školu ekonomickou jako moje dcera Lenka. A teď se jim narodilo druhé vnoučátko.



Manželova sestra Zuzana se narodila 25. dubna 1924. Ta měla středoškolské vzdělání. Začala sice studovat na vysoké škole medicínu, ale když zemřela jejich maminka, zůstala doma a starala se o dědečka a dva bratry. Tu školu už pak nikdy nedodělala a pracovala v účtárně v různých podnicích. V roce čtyřicet osm se provdala za doktora Zdeňka Jiříčku. Seznámili se za války jako totálně nasazení tady v Praze v ČKD [Značka ČKD vznikla v roce 1927 a v oboru strojírenství a elektrotechniky patří k nejvýznamnějším a nejstarším značkám České republiky – pozn. red.]. Jo, to jsou ty válečné lásky. Mají spolu dvě děti. Danu Mrákovou a Vojtěcha Jiříčku. Manžel Dany se jmenuje Otta Mrákota, vystudoval průmyslovku a má takovou malinkou firmu. Už asi dvanáct let. Mají spolu dvě děti. A Vojtěch je akademický malíř. Ten má jednoho syna.

Manželovi sourozenci jsou báječní. My se dodneška velice často scházíme a máme se moc rádi. Tím, že já jsem o rodinu přišla, tak jsem byla šťastná a vděčná za jeho rodinu, protože od té doby velice držíme pohromadě. Právě proto asi také chtěl, abychom dali naše děti pokřtít, protože ta moje švagrová, ta Petrova sestra, šla za kmotru té první žábě Lence. Strašně o to stála. A to ani ona není nijak věřící. No, je to sranda, já vím, ale ono v podstatě vůbec o nic nejde. Ona šla za kmotru naší holce a můj muž zase jejímu Vojtovi. Oni jsou normální křesťanská rodina a stejně jako my nepěstujeme židovství, tak oni nepěstují katolictví. Tohle byl jenom takový nějaký úlet. Nezapomínejte, že v těch smíšených manželstvích kultura toho jednoho vždycky převáží. A protože já jsem nikdy nábožensky vychovávaná nebyla a ani v naprosto nic nevěřím, což je možná moje mínus, tak jsem přijala to jeho přání děti pokřtít.

I moji rodiče jako by znovu ožili, když jsem do rodiny přivedla svého manžela a jeho příbuzné. Oni se totiž oba tou válkou hrozně změnili a náš život po válce byl takový smutný. Dokud jsem se nevdala, tak jsme třeba nikdo nechtěl slavit Vánoce. Za první republiky [16](#) jsme u nás Vánoce slavili mohutně. Štědrý večer jsme měli každý zvlášť [tj. každá rodina slavila Štědrý večer zvlášť - pozn. red.], ale ty další sváteční dny jsme se scházeli. A po válce to bylo najednou takové smutné, najednou těch lidí bylo málo. Pamatuji se, že před válkou moje maminka měla vždycky hrůzu z návštěvy tatínkova bratra Karla a jeho ženy Valérie. Jak jsem říkala, ona byla ortodoxní Židovka a ta, když přišla a viděla stromeček, téměř omdlela. Vždycky, když měli přijít, tak se moje maminka děsila, protože ona věděla, že nedodržíme košer kuchyni a u nás jedla jenom vajíčka natvrdo. Na ně jsme pak často vzpomínali, co potom ty chudáci dělali v Terezíně, jak to mohli dodržovat. Ale všechny ty rodiny byly úžasně společenské, veselé. Jedna z tatínkových sester, Vlasta Alferiová, ta, co byla provdaná do té zámožné rodiny, ti měli v Kostelci nad Černými lesy vilku. A tam jsme se sjížděli. Víím, že tam byl i bazén - to bylo tenkrát pro ty všechny děti něco úžasného. Trávili jsme tam i prázdniny. Kosinerovi byla rodina velice soudržná a tím, že po té válce se již nikdo nevrátil, tak se z toho moji rodiče už nikdy nevzpamatovali. Otec nesl smrt všech těch dětí a sourozenců strašně těžko. Po válce se o nich už vůbec nemluvalo, jakmile táta slyšel nějaké to jméno, tak se rozplakal a odmítal k tomu cokoli říct. Oni byli relativně všichni mladí. Až když jsem se vdávala, tak můj muž přinesl nové světlo a ruch do té rodiny, že oni potom díky němu hodně pookřáli. A když se nám pak narodili děti, tak to dostalo takový normální, veselý ráz. Život se vrátil do normálních kolejí. Ale ta doba mezi rokem čtyřicet pět a padesát, kdy jsem se vdávala, to nešlo moc dobře. Oni se sice přede mnou snažili, aby mně neказili mládí, ale bylo na nich vidět, že jim to dá strašně přemáhání.

S mým manželem jsem měla bezvadný život. Já opravdu s vděčností vzpomínám na všechny ty roky, které nám byly spolu vyměřené. Bohužel už jsme se nedožili zlaté svatby, ale to se nedá nic

dělat. Vydrželo nám to celý život. Celá rodina mému muži neřekla jinak než Pluto, protože jednou četl noviny a říká: „Jé, to je sranda, podívejte se, já jsem stejně starej jako pes Pluto.“ Disney totiž prý začal v roce dvacet osm kreslit psa Pluta. A to jméno mu už zůstalo. My dva jsme byli pořád spolu. Prakticky všechny dovolené jsme trávili s dětmi a s jeho rodinou. Občas jezdil na přednášky - přednášel výpočetní techniku - ale jinak jsme byli spolu. Vždycky říkal, že se šíleně těší domů. Na holky a na mě. Svoji práci měl rád, ale byl také vysloveně rodinný typ. Žil jen pro ty děti. Pro něj byla na světě nejdřív rodina a pak všechny možné zábavičky. Ale my jsme i všechny dovolené trávili s dětmi. Neexistovalo, že bychom nechali děti na pionýráku [Pionýrský tábor - pozn. red.] a my sami odjeli na dovolenou. To byli vždycky na pionýráku, abychom pokryli ty dva měsíce, a pak jsme jeli společně autem k moři, na Balt, po Čechách nebo do Jižních Čech. Moje dcera Jana, která žije ve Vídni, má spoustu kamarádek a když si takhle vyprávějí o svém dětství, tak říká, že maminky těch holek nikdy nepracovaly, ale absolutně neexistovalo, že by jezdili společně na dovolenou.

Můj manžel měl vášnivé koníčky. Hodně dlouho hrál amatérské divadlo a, jak jsem říkala, krásně kreslil. To je asi někde v genech, protože syn jeho sestry je akademický malíř a také moje vnučka nádherně kreslí a dělá krásnou keramiku. Čili on každou volnou chvíli něco dělal. Ale když jsem potřebovala v bytě něco opravit, tak jsem byla na listině potřeb až na poslední stránce. Rád četl sci-fi, to s ním velmi mávalo. Moje parketa to ale nebyla. Jinak jsme byli v klubu čtenářů. A také jsme díky tomu, že rodiče bydleli s námi a my jsme tak měli hlídání, minimálně jednou za čtrnáct dní chodili po divadlech. On v tom podniku výpočetní techniky dělal kulturního referenta ROH [17](#). Přes ROH tenkrát bývaly lístky do divadel. Nakoupili je a byli rádi, když někdo šel. Manžel nesnášel operu, on byl absolutně hluchý. Ten nerozpoznal tón od tónu. Ale činohru, to jsme zvládali. Ani na balet nechodil rád, tam jsem chodívala sama. Speciálně, když dávali v Národním Divadle Romea a Julii, tak jsem jenom seděla na schodech a poslouchala tu nádhernou muziku.

Co uměl, uměl pochválit. Když se holky vdaly, nebo když měla dcera promoci, tak to byl velice pyšný. Když jsme šli někam nóbl oblečení, tak vždycky všechny svolával a říkával: „Holky pojdte se podívat, jak to té mámě sluší.“ To mi potom dcera říkala: „To Gábíček [Gabriel, její manžel - pozn.red.] neumí.“ Také si uměl ze sebe i ze mě dělat fantasticky legraci. A to se na to vždycky všichni těšili a já jsem byla ta, která mu na to vždycky naletěla. A úžasně uměl zinscenovat takové ty srandičky, takovou situační komiku.

Já sama jsem koníčky nikdy neoplývala a neoplývám ani teď. Když byly děti mladší, tak jsem chodila do práce a po večerech jsem na všechny šila, včetně zimních bund. To jsem vlastně dělala až do té doby, než se to tady všechno otočilo [tj. do převratu v roce 1989. Za komunismu byly obchody špatně zásobované a v mnoha rodinách se tento nedostatek řešil např. šitím podomácku - pozn.red.] Tenkrát jsem hodně šila a hodně pletla, dětem i manželovi. Ale to nebyl koníček jako takový, to byla více méně nutnost.

Ale my všichni, můj muž a moje děti, strašně vášnivě čteme. Do Terezína jsem si v ruksaku vezla dvě knížky, i když tam bylo málo místa. Měla jsem tam dvě mayovky, myslím, že to byl nějaký Vinetou, ale to už si nepamatuji. Asi jsem byla do těch Indiánů zamilovaná, je to takové dobrodružné čtení. Ale kam se to hrabe na to naše dobrodružství. Jenže to jsme tenkrát ještě nevěděli. Víím, že jsem většinou četla i pod peřinou s baterkou. Jako dítě jsem hltala takové ty dobrodružné knihy a neměla jsem ráda takové ty dívčí románky a červenou knihovnu. Ani jsem neměla ráda panenky a nikdy jsem si s nimi nehrála. Já četla verneovky. Kapitán Nemo, ten se

mnou cloumal moc. Já jsem ale neměla vlastní knížku, musela jsem si ji půjčit od kamarádky. Za války jsem se ale tak strašně bála té kamarádce, která jela do transportu dřív než já, říct, aby mi ji nechala. Nakonec jsem si tedy vzala mayovky.

My tenkrát měli doma obrovskou knihovnu. Rodiče byli členové ELKu [Evropský literární klub – pozn. red.]. To byla novodobá angloamerická literatura. Maminka, na rozdíl od tatínka, žila velice kulturně, milovala knihy, divadla a koncerty. Tatínek, ten žil pro matematiku a ostatní věci ho obtěžovaly. Nerad chodil do divadla a naopak byl vášnivý Sparťan [18](#). Pamatuji se, že když se jednou maminka zlobila, že s ní nejde do divadla, tak jí řekl: „Až bude jednou hrát Sparta na Národním divadle, tak budu sedět v první řadě. Do té doby tam nejdu.“ Otec sám ale fotbal nehrál, pouze fandil. To víte, židé na sport nejsou, ti patří do kavárny. Takže maminka chodívala za kulturou s přítelkyněmi nebo pak po válce se mnou.

Můj manžel byl naopak velmi kulturně založený, často jsme spolu chodili do divadel a tancovat na plesy. My jsme byli s mužem vášniví tanečníci. Protancovali jsme hromady večerů, i když už jsme měli děti, malé i velké. My jsme byli pořád někde. Měli jsme nádhernou partu přátel, kde jsem tedy byla já jediná židovka. Chodívali jsme společně hrát karty. Některé mé přítelkyně již zemřely, ale jejich manželé ke mně pořád chodívají na oběd, tak jednou za tři neděle. A také zbytek manželovy rodiny. Co se sportu týká, my s mužem jsme v zimě hodně jezdili na lyže. Pak to ale všechno zvadlo, když se mnou začalo být ouvej.

To jsme pak ale hodně chodili v lesích kolem chaty, kterou jsme měli u Jevan, kousíček od Prahy, asi třicet kilometrů. Prochodili jsem celé hodiny, my byli takoví chodci. Chatu jsme koupili v roce 1950 a měli jsme ji až do smrti mého muže v roce 1987. Pak jsem to prodala. Tam bylo vždycky o sobotách a nedělích vzrůšo. Jezdívají jsme tam všichni společně a byla tam strašná sranda. Chata je uprostřed lesa, čili jsme pořád lítali po houbách. A bylo tam krásné koupání. Tam jsme opravdu trávili moc hezké dny a vždycky za námi přijela sestra mého manžela s rodinou. Dá se říct, že naše děti spolu vyrůstali. Na chatu často jezdívají i přátelé mojí matky a mého otce.

Jak jsem říkala, s mužem máme dvě dcery, Lenku a Janu. Moji rodiče je strašně milovali a nikdy nezkazili žádnou srandu. Speciálně tatínek miloval moc tu mladší Janu a ta s ním dělala, co chtěla. A dědeček zobal z ruky. Nejvíc mě dojalo, na to nezapomenu, to byly té mladší, Janě, tři roky a ta velká, Lenka, začala chodit do školy. A tam jí řekli, že není Ježíšek. A tak ta šestiletá měla pro každého něco a ta malá na ni koukala a říkala: „Co to děláš?“. „Sháním dárky.“ Ta malá neměla nic, a tak jsme pod stromečkem každý z nás nakonec našli ruličkový toaletní papír převázaný stříbrnou stužkou. A když můj tatínek zemřel a likvidovali jsme jeho věci, tak to měl v náprsní tašce. Celou tu dobu. Ten toaletní papír s tou stříbrnou stužtičkou. Říkal, že ho v životě nic tak nedojalo jako toto.

Malá Jana byla strašně divoká, čili on, když se například někde rozbilo okno, tak za ni všechno platil. A když něco rozbila v samoobsluze, tak on všechno uhradil a nemrknul okem. A nesnášel, když jsem se na ně zlobila. Ten ty děti zbožňoval. A ty potom do rodiny opravdu vnesly radost a život. A také manželovi sourozenci a jejich rodiny. Velice jsme se s nimi spřátelili a moji rodiče je také měli moc rádi. Oni nám nahradili tu rodinu, kterou jsme za války ztratili. Kolikrát jsme s manželovou sestrou Zuzanou Jiříčkovou a jejím mužem Zdeňkem jeli na týden pod stan a moji rodiče hlídali všechny ty děti. A pak říkali: „Ještě že už jste zpátky, oni snědli, co tu bylo. A my jsme tady byli bez auta,“ - protože my jsme to auto měli na ten týden pod stanem – „a už jsme museli

chodit po okolních chatařích, kdo jede nakoupit, protože všechno se sežralo.“ Já, kdybych byla zdravá, tak jsem měla minimálně čtyři děti. Můj muž by si to byl také přál, ale doktoři řekli, že už by to byl šílený risk, tak to nešlo.

Ta starší dcera, Lenka, má ten život dost složitý. Vdala se za Mirka Dudu a měli spolu dceru Kristýnu. Narodila se 13. března 1980 a on v květnu utekl do Německa. Téměř žádné zaměstnání snad ani nikdy neměl, je to taková ztracená existence. Takže ani neměl z čeho na Kristýnu platit a dodnes neplatí. My jsme se o ně až do Kristýniných osmi let starali. Bydleli u nás na Jižním Městě a to byla pro nás další zátěž. No, je to taková smutná, nepovedená love story se špatným koncem. Lenka si už nikoho jiného nenašla, věnuje se práci a spoustu energie věnovala dítěti. Měla s tím spoustu, spoustu starostí. Kristýnin otec se v Německu oženil a má dvě rozkošné holčičky, které nás milují. Ale od těch teď také odešel. Strašně těžko se mi o tom mluví, ale on je nezodpovědný. Jenže se nedá nic dělat, je to Kristýny táta. Já bych byla poslední, která by jí otloukala o hlavu, že táta je rošťák. To se nesmí, to by jí, myslím, neprospělo. Ona s ním báječně vychází, teď tu byl i na mých narozeninách a na její promoci. Moje mladší dcera, která žije ve Vídni, ale říkala: „Počkej, až bude Kristýna po maturitě na vysoký, tak táta bude jezdit a bude se s ní chlubit.“ Což se přesně děje.

Kristýna loni promovala na přírodovědecké fakultě. Studovala genetiku a nyní pracuje v mikrobiologickém ústavu a dělá na doktorátu. Bohužel je dost těžce nemocná. Asi je to také genetické, ale u ní se to projevilo poruchou štítné žlázy. Ale hlavně dostala v pubertě revmatismus. Doktoři tomu říkají juvenilní artritida. Už má za sebou moc operací, kolen, rukou a všeho. Ale je to strašně statečná holka, která nesnáší, aby se jí litovalo a nechce o tom mluvit. Dneska je jí pětadvacet let, bydlí s matkou na Zbraslavi, ale má velkou lásku a ten už tam u nich bydlí a to jí drží nad vodou. Snad se s tím životem nějak porve. Ale pro mě to není snadné, když ji vidím. Ta to opravdu odskákala. Má i problémy chodit. Je to nezasloužené, ale musí se to brát tak, jak to je.

Má mladší dcera Jana se s budoucím mužem seznámila, když jí bylo šestnáct a jela s pionýrským táborem do Tater. Zeť pochází z dvojčat. Přítelkyně jeho bratra Norberta tam odjížděla také. A Gábi šel s nimi a tam Janu viděl a za týden už se octnul v Tatrách na pionýrském táboře a tím to začalo. Dcera dlouho zapírala, kolik mu je. Když jsme byli zvědaví, co je zač, řekla: „No, on hraje v nějaké kapele.“ Můj muž zesinal, protože si představoval takového toho rockera s vestou chlupatou stranou navrch a kytarou. „V jaké kapele?“ ptali jsme se. A ona: „No, v České filharmonii.“ Tak jsme se uklidnili, že to není žádný rocker. Brali se, když Janě bylo dvacet, tj. sedmdesátém šestém roce, a hned po svatbě odešli do zahraničí. V současné době žijí ve Vídni a zeťův bratr ve Švýcarsku. Co se s těmi dvojčaty zažívalo. Jsou jednovaječní a oba hrají na stejný nástroj. Všichni si je pletli, i rodiče. Oni byli v Praze atrakce, protože za sebe zaskakovali ve filharmonii. Vyprávěl zeť, že hráli s nějakým německým dirigentem a ten po něm pořád tak nějak divně koukal. Gábi si říkal: „Jéžišmarjá, jestli jsem něco nezvorál.“ Pak ten dirigent za ním přišel a říkal: „Jak to, že jste dneska tady, když jsem včera dirigoval v Basileji, a byl jste tam taky.“

Jana začínala před emigrací v televizi, v televizních novinách. On byl v České filharmonii a jeho dvojče ve FOKu [Film, orchestr, koncert - pozn.red.] FOK ho pustil na tři roky do Švýcarska na angažmá. A on už tam zůstal. Jana s manželem tam za ním jeli na návštěvu. Měla to být taková svatební cesta, ta jejich emigrace nebyla nijak předem domluvená, to bylo momentální rozhodnutí mé dcery. Ta už v té době byla těhotná, měla s sebou jen baloňák a noční košilkou a my jsme jí pak všechno museli posílat. Ani doklady s sebou neměli, nic. Hlavně zeť, všechny ty jeho diplomy. Čili

kdyby s tím počítali, tak už si něco do toho auta nacpali. Ale asi udělali dobře. Když odjížděli, tak jsem jim řekla, ať se zařídí čistě podle svých představ. Já bych si nikdy nevzala na svědomí, že kvůli mně někdo tady v tom srabu musí být. Ne, to nikdy.

Nejhlavnějším důvodem, proč odešli, bylo, že tu vlastně neměli kde žít. V sedmdesátém pátém roce můj zeť vyhrál všechny první ceny Pražského jara [Mezinárodní hudební festival Pražské jaro je stálou přehlídkou vynikajících světových umělců, symfonických orchestrů, komorních těles. První ročník se konal v roce 1946. Soutěž stejného jména byla založena již rok po vzniku festivalu a koná se každoročně v různých nástrojových oborech – pozn. red.]. A jedna z těch cen byla Cena primátora hlavního města Prahy. Tenkrát byl primátorem Zuska. Když mu tu cenu na Staroměstské radnici předával, tak se ho ptal, jestli má nějaké přání. A Gábi říkal, že by potřeboval byt, garsonku, cokoliv. Protože on žil v té době na svobodárně. A ten mu to slíbil s podmínkou, že musí být ženatý. On mu dal svatební oznámení s tím, jestli je náhodou neoddává. No, neoddával je, ale můj zeť tím vlastně říkal: „Vidíte, že jsem tu podmínku splnil.“ Když se pak přišel za půl roku zeptat, tak mu řekli: „No, ale to nejde, vy jste bezdětný“. A on na to: „My už čekáme miminko.“ Ale stejně pro něj nic nebylo.

Já s manželem jsme ostatně měli s bydlením také problémy. Vlastně nás vyhodili z bytu. Když se vdala ta starší dcera, když dodělala vysokou školu, tak jsme v tom velkém bytě zůstali s manželem jen sami dva. No, velkém, on měl 130 m<sup>2</sup>, ale pro dva lidi to bylo nepředstavitelně mnoho. Prostě nám řekli, že ten byt je na nás moc velký, že si máme najít menší a dali nám na výměnu a vystěhování lhůtu dva měsíce. A tak jsme se přestěhovali do paneláku na Jižním Městě. Ale my jsme se tím nijak netrápili, nemá cenu se trápit něčím, co nemůžete změnit. Jinak by se ten život nedal přežít. Já jsem věděla, že musím odejít, no tak jsme se sbalili, našli si výměnu a šli. Jinak nemůžete v životě postupovat. Nehledě na to, upřímně, my jsme bydleli ve Veletržní, to byla šíleně hlučná ulice, plná aut. Tak to Jižní město, to je poklid. Teď máme nádherný výhled, všude jsou stromy, trávníky. My jsme si tam hned zvykli. Co se týče zdravotního prostředí, tak jsme si určitě polepšili. Na Letné to bylo jak v plynové komoře.

Má dcera se zetěm tedy byli rok u jeho bratra ve Švýcarsku. A pak byl konkurs do Vídeňské filharmonie, kterou zeť naštěstí vyhrál – teď tam hraje první pozoun - a tak se všichni, už s prvním synem Robertem, který se ve Švýcarsku narodil, stěhovali do Vídně. Ale on věděl, že ho tam vezmou, protože když vyhrál všechny ty ceny Pražského jara, tak o něj žádali. Ale Česká filharmonie to striktně zamítla s tím, že si nejlepší muzikanty nebude pouštět. No, to byla kapka ke kapce, která tu emigraci způsobila. Když odjížděli, neuměli slovo německy. Ale vyhrabali se z toho fantasticky. Ve Vídni začínali s dítětem, doma měli bedny od pomerančů a na tom seděli. V roce sedmdesát devět se jim narodil druhý syn. Ten se jmenuje Oliver. Ten už je také členem Vídeňské filharmonie, hraje tam na všechny bicí. Robert je inženýr, ten ve Vídni vystudoval zahraniční obchod.

Můj zeť Gabriel je úžasný člověk, charakterem, vzděláním, povahou. Tou láskou, kterou nám, co jsme tady v Praze, neustále projevuje. Na návštěvy jezdí tak často, jak jim to s Oliverem služebně vyjde, zato dcera je tady každou chvíli. Muzikanti, to není normální zaměstnání, mají to komplikované, protože jsou buď na zájezdech nebo mají různé jiné povinnosti. Z toho důvodu je Jana v domácnosti, nepracuje. Já jsem si nikdy nedovedla představit, co je to za život s muzikanty. Neexistují soboty, neděle. Neexistují svátky. A jak má službu, tak má službu, musí nastoupit a jít. A protože Vídeňská filharmonie má povinnosti ještě ve Vídeňské opeře, čili mají svoje koncerty a



mimo to také denní povinnosti v Opeře. Na každé židli sedí dva muzikanti a ti to musí všechno pokrýt. S nimi je strašně těžké se domluvit, kdy kdo bude mít volno. Dokonce teď na mé narozeniny přijela Jana, chuděra, sama, protože chlapi byli v Anglii na zájezdu. No, já jsem tady mému zeti založila fanklub. A ustanovila jsem se jeho předsedkyní. On má svůj fanklub i ve Vídni, tam ho založili Janiny kamarádky. Když to jde, tak do Vídně jedu. Ale byly doby, kdy jsme se léta neviděli. Mě komunisté nikam nepouštěli. Tenkrát jsme si mohli maximálně psát nebo telefonovat. Pořád jsem žádala, aby mě za nimi na návštěvu pustili, ale vždycky mně to zamítli. Že to není v souladu s bezpečností Československé republiky. To bylo veškeré zdůvodnění.

Hodně jsme se také spřátelili s jeho bratrem - dvojčetem. Jmenuje se Norbert a je to také zlatý kluk. Ve Švýcarsku je se ženou a dcerou Melanií. U obou těch rodin jsou, říkám, největším problémem časové dimenze. Oni mají například volno jedině na Štědrý den a den po Štědrém dnu. Hrají i na Silvestra a na Nový rok mají zase Novoroční koncert. Ten se přenáší v televizi. Letos byli v televizi dokonce oba, tak jsem si ten novoroční koncert užila. Bylo to zlaté.

Jakmile dcera se svým mužem zůstali venku, byli jsme s manželem pořád na STB [19](#) a pořád s námi spisovali nějaké papíry. Nebylo to jednoduché, v rodině samí emigranti, navíc dcera pracovala v televizi, její manžel měl své jméno v České filharmonii a vlastně utekli zároveň s jeho dvojčetem, který hrál ve FOKu. V práci jsme s tím ale naštěstí problémy neměli. Můj muž měl sice zastavený postup, ale on říkal, že vždyť je to jedno, hlavně když budou zdraví. V Národní galerii, kde jsem pracovala já, to nevadilo, tam mně nic nehrozilo. Profesor Kotalík byl výborný. Ovšem tenkrát byla taková doba, na kterou dnes komunisté nedají dopustit, a totiž, že jsme měli vyživovací povinnost vůči dceři a tomu miminku a také vůči mojí mamince, když už byla stará a v důchodu. Čili my jsme to mydlili, jak se to dalo. Manželovi pak nějak na základě toho zlevnili daně.

Já sama o emigraci nikdy neuvažovala, já bych nikdy nemohla odejít od maminky. Nikdy bych jí tu nenechala. A oni by v žádném případě odsud neodešli. Už měli za sebou takovou životní anabázi a tatínek byl po všech těch infarktech. Naštěstí můj muž byl tak zlatý, že nic nenamítal proti tomu tady zůstat. Protože když byl ten šedesátý osmý rok [20](#), tak vzkazovali z Anglie, že se o nás postarají. Já za nimi byla v roce šedesát pět s mužem na návštěvě. Když jsme tady nechali děti, tak nám to komunisti výjimečně povolili. Byli jsme tam asi čtrnáct dní. A jednou jsem tam byla sama ještě v roce čtyřicet sedm, hned po válce. Teď už kvůli tlakovým poruchám do letadla nesmím, čili když chtějí vidět Prahu a mě, tak jezdí oni sem.

Ohledně dceřiny emigrace mě jenom strašně mrzelo, že jsem neviděla vyrůstat ty její kluky. Před revolucí sem dcera s dětmi přijela na návštěvu kvůli mojí mamince, když ještě žila, asi v roce osmdesát šest nebo osmdesát sedm. Jejího manžela ale zase pro změnu nepustila Vídeňská filharmonie. Naštěstí už je to za námi, přečkali jsme to a přežili jsme to. Já jim všem vyčítám jedinou věc, že ještě nejsem prababička. Já bych tak chtěla. A oni kdepak. No, ale snad se ještě něčeho dožiji. Já jsem říkala, ať mě neštvou, nebo že si to právnouče vyrobím nějak sama.

Moji rodiče nesli ten komunismus strašně těžce. Vždycky byli národními socialisty. Nebyli členy strany, ale oba s nimi sympatizovali. Už jejich rodiče byli stoprocentně pravičáci. Pamatuji se, že mě snad v předtuše, co to bude, nepustila matka s otcem do svazu mládeže. V těch sedmnácti, osmnácti letech jsem si říkala, že by to možná nebylo špatné, vypadla bych z domova, na nějaké brigády a tak. Ale oni říkali: „V žádném případě.“ Moji rodiče si po válce strašně přáli, abych začala chodit do skautu. Jedna přítelkyně tam chodila, tak jsem byla dvakrát, třikrát s nimi. Ale my jsme

byli v těch patnácti letech už dospělí. Mně přišlo šíleně dětinské, když si hrají na to, že musí přežít dvě hodiny v lese bez jídla. Prostě to nebylo k vydržení. To jsem nezvládla. Ty válečné prožitky Vás nějakým způsobem od těch vrstevníků dost odlišují. Můj muž byl například vášnivý skaut a moje vnučka Kristýna je vášnivá skautka. Ale mně to tenkrát připadalo příšerně dětinské.

Na nás se to všechno tak hrnulo, samé velké osudové rány. Moji rodiče na začátku války o všechno přišli, když přišli komunisti, přišli o všechno znovu. A v padesátém třetím roce, když jsem byla těhotná se starší dcerou, byla měnová reforma. Tenkrát jsme byli s celou partou u nás na chatě. Večer říkal Zápotocký [21](#), že jsou peníze v bezpečí a ráno bylo všechno jinak. Tatínka, který odmítl vstoupit do strany, vyhodili z vysoké školy, kde ze začátku přednášel. Vzhledem k tomu, že ani on, ani máma, ani já, jsme ve straně nebyli, tak jsme věděli, že žádné finanční prebendy se nás týkat nebudou. Mě nejvíc potrefila ta měnová reforma, protože jsme neměli nic koupené na miminko a najednou jsme o všechny peníze přišli. To bylo v květnu a v srpnu se narodila dcera. Švagrová už měla dvouletého kluka, tak nám naštěstí leccos půjčila a dala. To byl takový koloběh, dneska už to ty maminky neznají. Ale tenkrát ty věci ve všech rodinách rotovaly od dítěte k dítěti. Byla jiná doba, myslím, že ta soudržnost mezi lidmi byla tenkrát pravděpodobně mnohem větší než teď. Dostali jsme se i k samizdatu [22](#) Škvoreckého [Škvorecký, Josef (nar. 1924): český prozaik, esejista a překladatel – pozn. red.] a takové věci, to jsme hltali. A Medek [23](#) a Hlas Ameriky, to jsou nezapomenutelné chvíle. To se nedá zapomenout.

S antisemitismem jsem se nesetkala ani po válce za komunismu. Rodiče nebyli v takové funkci, aby to kádrováci šetřili. Maminka byla celý život v kanceláři a táta byl takový odborník, že mu všechno na světě odpustili. Reakce na můj původ byli většinou neutrální. Jediný udivený byl můj manžel, ale to spíš proto, že jsem o tom vůbec začala mluvit. Jeho rodina, ani naši přátelé s tím nedělali žádné štráchy. My jsme také nikdy nikoho neotravovali tím, že bychom neustále mluvili o utrpení, kterým jsme prošli, a chtěli nějaké ohledy. Vůbec ne. A možná právě proto vzali všichni naši přátelé jako holý fakt, čím jsme prošli, a víc se o tom nemluvalo. Dokonce životní touha některých mých přátel bylo, abych je vzala s sebou do Terezína, aby to viděli. A když je v Pinkasově synagoze tryzna, tak tam švagr jednou za čas přijde. Já sama o tom koneckonců mluvím víc až od té doby, co jsem v Terezínské iniciativě. Do té doby jsem toho moc nevěděla, nevnímala a ani nechtěla vědět. Zavírala jsem předtím, co bylo, oči.

V Izraeli jsem nikdy nebyla, žádný z mých příbuzných ani známých tam neemigroval. A nikdy mě ani nelákalo se tam podívat. Po kardiologické stránce na tom nejsem dobře a pokud to jde, tak se vědomě vyhýbám emocím. Takový Yad Vashem, to by mě asi položilo. Mně stačí, když slyším Brundibára a pláču. Nebo když jsme v Pinkasově synagoze, kde je každý rok osmého března tryzna na paměť vyhlazení rodinného tábora v Osvětimi. Během noci tam šlo tři a půl tisíce lidí do plynu. To na mě hodně působí. Takže upřímně, já se vědomě vyhýbám jakýmkoli emocím, protože já už jsem na té kardiologii tolik zkusila. Já už jsem kolikrát ležela na té koronárce, kam jsem se musela nechat bleskově odvést a dávali mě elektrošoky. Tolikrát jsem byla s tím srdcem ve špitále a to máte pocit, že nevíte, jestli se ještě jednou nadechnete, jestli se to rozběhne nebo nerozběhne. Člověk pak nějak podvědomě ví, co mu škodí a co ne.

Ale tím, co se v Izraeli děje, se zabývám. Moc a moc. Řeknu Vám zcela upřímně, že když jsem před dvěma, třemi lety četla článek – to bylo sto let, co Herzl [24](#) založil sionismus [25](#) – tak se ho ptali, co udělá s těmi Araby. Jeho odpověď zněla: „To se nějak udělá.“ A to byl počátek katastrofy. A proto já ten sionismus nemohu pochopit. Já ho strašně odsuzuji. Také si pamatuji, že když se toho 15.

května 1948 ustanovil stát Izrael, tak můj táta říkal: „To je nejstrašnější věc a pohroma, která se mohla stát.“ On to byl velice chytrý a vzdělaný chlap a říkal: „To je katastrofa, to dopadne velice špatně.“ A vidíte, bohužel se ta jeho předpověď splnila. No, vždyť tu byla hned šestidenní válka [26](#). A všichni, kteří tam žili před válkou, říkají, že bývali s Araby ohromní přátelé. Vždyť mezi Araby a Židy existovali ohromné vazby, jeden druhého chránili. Až ustanovení státu Izrael spustilo tu katastrofu. Tak ať ode mě nikdo nechce, abych tam jela.

A pak se mě jednou strašně dotklo - já jsem tady ve WIZO, což je Český svaz židovských žen - když tady bylo nějaké sympozium, pronesli větu, u které jsme se velice nepohodli. Ona za prvé řekla, že není nad stát Izrael a že my žijeme jenom v diaspoře. Tak jsem se ohradila, že já žiji ve své vlasti, že se absolutně necítím být vyhnancem v diaspoře. To se mě strašně dotklo. Pak je tu ještě druhá věc, kterou oni tvrdí. Že oni jsou hrdinové, ale my že jsme šli jako ovce na porážku. Lidé, kteří tam jezdí často, říkají, že to slyší z mnoha stran. Že oni bojovali se zbraní v ruce a my jsme se nechali naložit do transportu. Čili já s mnoha věcmi, které říkají ti, kdo v Izraeli žijí, nesouhlasím. To je ale čistě můj osobní názor. I když pracuji pro Český svaz židovských žen jako pokladní a vybíráme peníze pro Izrael, moje srdce v tom angažované není. Nebyl žádný důvod, proč měl stát Izrael vzniknout. Já jsem se narodila jako česká holka v Praze a jako česká holka v Praze umřu.

Já sama jsem mnohokrát uvažovala o tom, jak to mám se židovstvím. Ale mě to nijak neoslovilo. Možná je to chyba, možná jsem byla o něco ochuzená, ale prostě to jsou holá fakta a s tím nic nenadělám. Naše rodina, snad kromě tatínkova bratra, nežila podle židovských rituálů. Prostě jsem došla k tomu, že je to způsobené výchovou. Protože mám přítelkyně v Českém svazu židovských žen, které pocházejí ze Slovenska a všechny tam na tom Slovensku žily mnohem ortodoxněji než pražští Židé. Pražská židovská obec dvě stě let nebyla ortodoxní. S tím teď začal až Sidon [Sidon Karol Efraim (nar. 1942): od roku 1992 pražský a zemský rabín – pozn. red.]. Čili my jsme tady věděli, že jsme čeští židé a existoval nějaký charitativní spolek - pamatuji, že tam rodiče byli - jmenovalo se to České srdce. Ale to byla čistě charitativní záležitost. Židovská obec nikdy nebyla ortodoxní. A speciálně pražští židé vůbec nebyli ortodoxní. Ale co se Sidona týče, k jeho chvále budiž řečeno, že je velice tolerantní a nikomu nevyčítá, že ortodoxně nežije. V tomhle je geniální, bere nás takové, jací jsme. A kdykoliv potřebuji, aby se přišel pomodlit, když je nějaká tryzna, tak z těch rabínů vždycky někdo přijde.

To víte, že se nad tím člověk často zamýšlí, jaké by to třeba bylo. Já třeba k velké nelibosti těch mých přítelkyň ze Slovenska ani nejdu do synagogy. Celý život se o tom buď nemluvilo, nebo se lidé styděli, že jsou židi, ale teď je to ve fóru. Takže teď ze sebe dělají židy a že bez té synagogy nemohou být. Já jim nechci něco předhazovat, třeba to prostě nebylo společensky přijatelné, tak se drželi zpátky. Ale fakt je, že celá léta byli bez toho a nikomu to nechybělo. S těmi mladými konvertity jsem zase měla jednou velikou debatu na téma, že kdyby se nedej bůh stalo něco podobného jako za války, tak oni z toho mohou odejít, z toho židovství. Protože je to čistě náboženská záležitost. Ale my, co máme židovské kořeny jako takové, v tom zase zůstaneme až po uši. To je velký rozdíl mezi těmi konvertovanými a námi. A není to malý problém. Ale prosím, chtějí mít hodně mladých lidí, ať je mají, nic proti tomu. Kolik jich v obci vlastně máme, to nevím, to bych si vymýšlela. Víím jenom, že ta židovská omladina si žije svým životem. Jsou chváleni, samozřejmě, protože jsou důležití pro další existenci židovské obce, ale my staří, když máme jakékoliv tryzny a vzpomínkové akce, nebo když bychom potřebovali pomoc, tak absolutní nezájem. Když je prosíme, pojedte s námi do Terezína, už je nás málo, kteří dokáží stát na nohou, to ne. Ti nám ani slovem,

ani skutkem za celá ta léta, i když je o to prosíme, nepomohli. To je také chyba. Když jdete osmého března do Pinkasovy synagogy, tak jsou tam samé staré babičky, sotva se po těch schodech vlečeme. Mladé to totiž vůbec nezajímá. Ti mají starosti, aby ze židovské obce dostali prachy na lyže, na zájezdy a tak. Já jim nechci křivdit, ale já to vidím takhle.

My jsme se například snažily v tom Českém svazu židovských žen založit Aviv, to znamená další generaci. To se nám nepodařilo. Což je smutné, když je tolik konvertovaných holek. Nikdo nemá čas, nikdo nemá zájem. Já chápu, že buď studují nebo je to židovství prostě jen naoko, ono je to teď šílená móda, ten judaismus. My jsme už samí staří lidé a z nás nic nevypadne. Čili my je skutečně nezajímáme. Je to smutné, ale je to holý fakt. My jsme včera byli na nádherném dvouhodinovém koncertě v Terezíně. To je samá stará babička, tam nikdo mladý nepřijde. Je to v Roš Chodeši [27](#), je to v našem zpravodaji [v zpravodaji Terezínské Iniciativy - pozn. red.] uveřejněné. Každý rok 16. října. Když se jich optáte, co bylo 16. října [16. října 1941 byl z protektorátu vypraven první transport - pozn. red.], nevědí. Ale pokud se zajímají o svoje kořeny a žijí v Praze, tak by je alespoň osud těch českých Židů měl zajímat.

Za komunistů se u nás o židech vůbec nemluvilo. Ani moje děti se ve škole nedozvěděly o tom, co se dělo za války, vůbec nic. A u nás doma se o tom po válce také téměř nemluvilo a potom, když jsem měla malé děti, tak se o válce nemluvilo vůbec. Moje děti léta nevěděly, čím jsme prošli. To se dozvěděly, až když už rozum braly, kolem devíti, deseti let. Jediná věc, na kterou si z raného mládí pamatují je, že když něco nechtěly jíst, tak jsem vždycky řkala „Hitlera na vás. Jedli byste všechno.“ A nevěděly, oni si myslely, že je to nějaký bubák. Co jim bylo divné bylo, že z mé strany nemají žádné tetičky a strýčky. Tomu se vždycky divily. Ale díky tomu, že přežili moji rodiče, tak měly alespoň dědečka a babičku. Když jsme jim řekli poprvé, že jsou židé, tak vůbec nevěděly, o co jde. Vůbec neměly ponětí, co si pod tím mají představit. A myslím si, že mi také tiše záviděly, že jsem nemusela chodit do školy. Ale postupem času, kolem třinácti, čtrnácti let, se jim to všechno samozřejmě vyjasnilo a srovnalo v hlavě. V současné době vnímají to, že jsou židovského původu, jako holý fakt. Největší zájem má o to, řekla bych, vnučka Kristýna. Ta je vlastně ze čtvrtiny židovka a její mládenec, se kterým žije, také.

Fakt je jeden, že daleko víc se o holocaustu ve škole dověděli ty děti ve Vídni. Protože tam se o tom neustále hovořilo. Ty školy dokonce jeli do Izraele povinně. Já jsem byla jednou ve Vídni zrovna, když se vnuk vracel z Izraele. Celá třída tam povinně letěla s profesorem náboženství. To bylo těsně před maturitou, klukovi bylo osmnáct. A vnuk velice dobře vládne perem, tak pak o tom psal takovou seminární práci, kterou mám doma schovanou. Večer u večeře, když jsme se ptali co a jak bylo, říkal, že nejvíc na něj zapůsobilo muzeum holocaustu dětí v Yad Vashemu. Že tam si teprve uvědomil, jaké to bylo šílené štěstí, že jsem to přežila, protože by nebyla ani jeho máma, ani on. Dneska už ty děti uvažují v této návaznosti. A abych nekřivdila místním školám, tak například vnučka tady od čtrnácti let navštěvovala německé gymnázium, které bylo báječně vedené pouze německými kantory. Moc se tam naučili. A když měli dějepis - oni měli všechny předměty v němčině - jenom češtinu a matematiku nebo češtinu a dějepis měli česky, začal o tom pan profesor dějepisu vyprávět a ona se přihlásila, že její babička to prodělala. Tak jsem tam potom na jeho prosbu šla něco vyprávět. A vnučka má doma moji hvězdu, v takovém rámečku, a tak ji přinesla do školy a ten pan profesor ji celou tu hodinu měl na sobě. To bylo pro mě šíleně dojemné. Vůbec mi to nebylo nepříjemné, protože on o tom tak fantasticky vykládal, bez emocí. I o té vině, kterou Němci, jejich děti a vnučata pociťují. Čili ti Němci se k tomu vrací daleko více než české školy. Já

tady zrovna připravuji žádosti o nějaké granty, protože my, jako Terezínská iniciativa, platíme českým školám, aby jely do Terezína. Což je šílená ostuda.

## **Glosář:**

### **1 Terezín**

malé pevnostní město, které bylo v době existence Protektorátu Čechy a Morava přeměněno v ghetto, řízené SS (Schutzstaffel, Ochranný oddíl). Židé byli z Terezína transportováni do různých vyhlazovacích táborů. Čeští četníci byli využíváni k hlídání ghetta. Židé však s jejich pomocí mohli udržovat kontakty s okolním světem. Navzdory zákazu vzdělávání se v ghettu konala pravidelná výuka. V roce 1943 se rozšířily zprávy o tom, co se děje v nacistických koncentračních táborech, a proto se Němci rozhodli Terezín přetvořit na vzorové židovské osídlení s fiktivními obchody, školou, bankou atd. Do Terezína pozvali na kontrolu komisi Mezinárodního červeného kříže.

### **2 Treblinka**

vyhlazovací tábor nacházející se v Polsku u stejnojmenné vesnice nedaleko Varšavy. Původně (roku 1941) byla Treblinka založena jako pracovní tábor, ale od roku 1942 začala fungovat její druhá část, Treblinka II, která plnila roli vyhlazovacího tábora. Treblinka II fungovala v letech 1942-43, tj. 13 měsíců, během kterých bylo zplynováno 750 000-800 000 Židů. Do Treblinky byli posíláni Židé z varšavského ghetta v rámci tzv. Grossaktion v létě 1942, dále Židé z Polska, Rakouska, Belgie, Bulharska, Československa, Francie, Řecka, Jugoslávie a SSSR. Na jaře 1943 Němci začali postupně likvidovat tábor. 2. srpna 1943 vypuklo povstání, které mělo umožnit přibližně 200 vězňům uprchnout. Většina však zahynula.

### **3 Malá pevnost v Terezíně**

nechvalně známé vězení, používané dvěma totalitními režimy - nacistickým Německem a komunistickým Československem. Tato pevnost byla postavena v 18. století jako součást opevňovacího systému a skoro od samého počátku byla používána jako vězení. V roce 1940 Gestapo převzalo Malou pevnost a věznilo zde politické vězně - členy různých odbojových hnutí. Za nacistické okupace zde bylo drženo asi 32 000 vězňů. Československo do Malé pevnosti po druhé světové válce umístilo německé civilisty předtím, než byli odsunuti ze země.

### **4 Opletal, Jan (1915 - 1939)**

student lékařské fakulty Univerzity Karlovy. Byl smrtelně zraněn při demonstracích proti německé okupaci 28. října 1939. Jeho pohřeb 15. listopadu 1939 se změnil v protinacistickou demonstraci. V reakci na to Nacisté 17. listopadu 1939 zavřeli vysoké školy, studenty zatkli, 9 z nich bez soudu popravili a 1 200 poslali do koncentračního tábora v Sachsenhausenu. Díky intervenci prezidenta Háchy byla většina českých studentů do konce roku 1942 propuštěna, nejpozději však v lednu 1943. Janu Opletalovi byl roku 1945 Karlovou univerzitou posmrtně udělen titul MUDr. Roku 1996 mu prezident Václav Havel posmrtně udělil řád T. G. M.

### **5 Lodž, ghetto**



Lodžské ghetto bylo založeno v únoru 1940 v bývalé židovské čtvrti. Do oblasti o velikosti 4 km<sup>2</sup> bylo shromážděno 164 000 Židů. Během roku 1941 a 1942 bylo do Lodže deportováno dalších 38 500 Židů. Židovská správa v čele s Mordechaiem Rumkowským se snažila učinit ghetto co možná nejproduktivnější a zaměstnat co možná nejvíc obyvatel. Přesto v důsledku epidemií, nedostatku jídla a nevyhovujících hygienických podmínek zemřelo přibližně 43 500 Židů (21 % všech obyvatel ghetto) na podvýživu, podchlazení a nemoci. Ostatní byli transportováni do vyhlazovacích táborů a pouze malý počet z nich přežil.

## **6 Malý Trostinec**

nacistický vyhlazovací tábor založený u stejnojmenné vesnice ve východním Bělorusku nedaleko Minsku. Bylo zde zabito přibližně 200 000 lidí. Během roku 1942 byli do Malého Trostince deportováni Židé z Německa, Nizozemí, Polska, Rakouska a Protektorátu Čechy a Morava. Koncem roku 1943 Nacisté začali ničit veškeré důkazy o masovém zabíjení v táboře. 30. června 1944 Němci tábor zcela zlikvidovali, a když Sověti dorazili, našli jen několik Židů, kterým se podařilo uprchnout.

## **7 Protižidovské zákony v Protektorátu Čechy a Morava**

po německé okupaci Čech a Moravy byla postupně zaváděna protižidovská legislativa. Židé nesměli chodit na veřejná místa, tj. parky, divadla, kina, koupaliště atd. Byli vyloučeni ze všech profesních asociací a nemohli být veřejnosti sloužící osoby. Nesměli navštěvovat německé a české školy, později jim byly zakázány i soukromé hodiny. Židé nesměli opouštět svá obydlí po 20. hodině. Mohli nakupovat jen mezi 15. - 17. hodinou. Mohli cestovat jen v oddělených částech prostředků veřejné dopravy. Byly jim zkonfiskovány telefony a rádia. Bez povolení se nesměli přestěhovat. Od roku 1941 museli nosit žlutou hvězdu.

## **8 Terezínská iniciativa**

v roce 1991 se setkali bývalí vězni různých koncentračních táborů a rozhodli se založit Terezínskou iniciativu (TI), jejímž cílem je připomenutí si osudu protektorátních Židů, připomenutí si mrtvých a zdokumentování historie terezínského ghetta. Terezínská iniciativa se tedy věnuje informačním, dokumentárním, vzdělávacím a redakčním aktivitám. Finančně podporuje návštěvy českých škol v muzeu terezínského ghetta.

## **9 Mobilizace v září 1938**

nástup Nacistů k moci v Německu roku 1933 se stal zlomovým okamžikem v zahraniční politice Československa. Narůstající napětí v 2. polovině 30. let 20. století mezi Německem a Československem vyvrcholilo vyhlášením všeobecné mobilizace 23. září 1938. Československý obranný systém, léta budovaný, se zhroutil, když spojenec Československa, Francie, přiměla Československo podřídit se požadavkům Německa. Pomoc Sovětského svazu byla vázána na Francii.

## **10 Žlutá hvězda - židovská hvězda v protektorátu**

1. září 1941 byl vydán výnos, podle kterého všichni Židé starší 6 let nesmí vyjít na veřejnost bez

židovské hvězdy. Tato židovská hvězda byla žlutá, ohraničená černou linií. Židé ji museli nosit připevněnou na viditelném místě na levé straně oblečení. Tento výnos začal platit od 19. září 1941. Byl to další krok ve vydělování Židů ze společnosti. Autorem této myšlenky byl Reinhard Heydrich.

### **11 Trochta, Štěpán (1905 - 1974)**

římsko-katolický kněz, člen salesiánského řádu. Kvůli pomoci členům odboje a Židům byl v roce 1940 zatčen Gestapem, ale záhy byl propuštěn. V roce 1942 byl opět zatčen a poslán do koncentračních táborů Mauthausen a Dachau. Roku 1947 se stal litoměřickým biskupem. V letech 1949-53 byl internován ve své rezidenci v Litoměřicích. Roku 1954 byl zatčen na základě vykonstruovaných obvinění, roku 1960 byl amnestován, roku 1968 rehabilitován a vrátil se do funkce biskupa. Roku 1969 byl jmenován kardinálem.

### **12 Hagibor**

pražský tábor, umístěný ve Schwerinově ulici. Většina internovaných lidí byla mimopražských a žila ve smíšených manželstvích. Internovaní, kteří byli schopní práce, byli zaměstnáni ve firmě Glimmer-Spalterei, G.M.b.H. 30. ledna 1945 bylo rozhodnuto o jejich deportaci do Terezína. Počet Židů umístěných v Hagiboru postupně klesl z původních 1 400 na 100-150. Celkem tímto táborem prošlo přibližně 3 000 lidí. Hagibor byl uzavřen 5. května 1945 a zbylí internovaní se vrátili domů.

### **13 Hirsch, Fredy (1916-1944)**

vůdčí postava výchovy a vzdělání židovských dětí nejprve v Terezíně a pak v Osvětimi, kde zahynul.

### **14 Měnová reforma v Československu (1953)**

30. května 1953 byla vyhlášena měnová reforma, kterou tajně připravovala Komunistická strana Československa ve spolupráci s experty ze Sovětského svazu od poloviny roku 1952. Hotovost do 300 korun na osobu a vklad v bance do 5 000 korun byly vyměňovány v kurzu 5:1, cokoliv nad tyto částky bylo vyměněno v kurzu 50:1. Cílem reformy bylo rozšířit ekonomiku a vyřešit rostoucí problémy se zásobováním, vyvolané restrukturalizací průmyslu a kolektivizací zemědělského majetku. Měnová reforma zasáhla všechny obyvatele Československa a jejich úspory, proto následovala vlna protestů a stávek v celé zemi.

### **15 Únor 1948**

komunistické převzetí moci v Československu, které se pak stalo jedním ze sovětských satelitů ve východní Evropě. Státní aparát byl centralizovaný pod vedením Komunistické strany Československa (KSČ). Soukromé vlastnictví v hospodářství bylo zakázáno a vše bylo podřízeno centrálnímu plánování. Politická opozice a disent byli pronásledováni.

**16** První československá republika (1918-1938): byla založena po rozpadu rakousko-uherské monarchie po první světové válce. Spojení českých zemí a Slovenska bylo oficiálně vyhlášeno v Praze roku 1918 a formálně uznáno smlouvou ze St. Germain roku 1919. Podkarpatská Rus byla připojena smlouvou z Trianonu roku 1920. Ústava z roku 1920 ustanovila poměrně centralizovaný stát a příliš neřešila problém národnostních menšin. To se však promítlo do vnitřního politického

života, kterému naopak dominoval neustálý odpor národnostních menšin proti československé vládě.

## **17 ROH (revoluční odborové hnutí)**

vzniklo v roce 1945. Reprezentovalo zájmy pracující třídy a pracující inteligence v kontaktu se zaměstnavateli v bývalé ČSSR. K úkolům ROH patřilo podepisování kolektivních smluv se zaměstnavateli a zajištění rekreace dospělých a dětí. V letech 1968-69 se vedoucí členové organizace pokusili podpořit myšlenku “odbory bez komunistů” a ROH přetvořit v opozici KSČ. Po nástupu nového komunistického vedení v roce 1969 byli reformisté sesazeni ze svých funkcí. Po Sametové revoluci ROH bylo transformováno do Konfederace odborových svazů na Slovensku a české části.

**18** Sparta: klub Sparta Praha byl založen 16.11.1893. Největší úspěchy zaznamenala Sparta ve 20. a 30. letech 20. století, kdy dvakrát zvítězila ve Středoevropském poháru, mající stejný význam jako dnešní Champions League. Hráči Sparty spolu s hráči Slávie vždy tvořily základ národního československého a později českého týmu.

## **19 Státní tajná bezpečnost**

československá zpravodajská a bezpečnostní služba založená roku 1948.

## **20 Pražské jaro**

období demokratických reforem v Československu, od ledna do srpna 1968. Reformní politici byli tajně zvoleni do vedoucích funkcí KSČ: Josef Smrkovský se stal předsedou národního shromáždění a Oldřich Černík předsedou vlády. Významnou osobou reforem byl Alexandr Dubček, generální tajemník ústředního výboru komunistické strany Československa (ÚV KSČ). V květnu 1968 ÚV KSČ přijal akční program, který vymezil novou cestu k socialismu a sliboval ekonomické a politické reformy. 21. března 1968 na setkání zástupců SSSR, Maďarska, Polska, Bulharska, NDR a Československa v Drážďanech bylo Československo upozorněno, že jeho směřování je nežádoucí. V noci 20. srpna 1968 sovětská vojska spolu s vojsky Varšavské smlouvy podnikly invazi do Československa. Následně byl podepsán Moskevský protokol, který ukončil demokratizační proces a byl zahájen normalizační proces.

## **21 Zápotocký, Antonín (1884-1957)**

byl od roku 1921 členem československé komunistické strany (KSČ), v letech 1940-45 vězněn v koncentračním táboře Sachsenhausen-Oranienburg, 1945-50 předsedou Ústřední rady odborů, 1950-1953 členem Národního shromáždění, 1948-1953 předsedou vlády. 21. března 1953 se stal prezidentem Československé socialistické republiky.

## **22 Samizdatová literatura v Československu**

samizdatová literatura znamená tajné vydávání a šíření vládou zakázané literatury v bývalém sovětském bloku. Obvykle tato literatura byla psána na stroji na tenký papír. Nejdříve byla šířena v rámci skupiny důvěryhodných přátel z ruky do ruky, kteří pak udělali další kopie a tajně je dále distribuovali. Materiál, který byl takto šířen, zahrnoval beletrii, poezii, paměti, historické práce,

politické smlouvy, petice, náboženské traktáty a časopisy. Tresty za tuto činnost se lišily podle politického klimatu, od pronásledování po zatčení a uvěznění. V Československu zažila samizdatová literatura rozkvět po roce 1948, a pak znova po roce 1968 v souvislosti se vznikem řady edic pod vedením různých spisovatelů, literárních kritiků a publicistů: Petlice (editor L. Vaculík), Expedice (editor J. Lopatka), Česká expedice, Popelnice a Pražská imaginace.

### **23 Medek, Ivan (1925-2010)**

český novinář, hudební kritik a publicista, 1978-93 pravidelně přispíval do Hlasu Ameriky ve Vídni, 1978-90 do Svobodné Evropy a 1978-90 do BBC. V letech 1993-96 působil jako ředitel Odboru vnitřní politiky v kanceláři prezidenta republiky Václava Havla a v letech 1996-98 vedoucí této Kanceláře.

### **24 Herzl, Theodor (1869-1904)**

židovský dramatik, novinář a zakladatel Světové židovské organizace (WZO). Ve svém konceptu politického sionismu se kromě jiného inspiroval Dreyfusovou aférou. Ve svém spisu Židovský stát (Der Judenstaat, 1896) Herzl deklaruje, že Židé nejsou jen společenstvím věřících, ale také národem s právem na vlastní teritorium a stát. První sionistický kongres T. Herzl svolal do Basileje na 29.-31. srpna 1897. Na kongresu byl přijat tzv. Basilejský program a Herzl byl zvolen jeho prvním prezidentem. Herzl nebyl prvním, kdo prosazoval návrat Židů do Palestiny, ale byl schopen svoji myšlenku také politicky prosadit. Theodor Herzl zemřel roku 1904 a byl pohřben na židovském hřbitově ve Vídni. V roce 1949 byly jeho ostatky převezeny do Jeruzaléma a byly uloženy na hoře, která dbes nese jeho jméno, Mount Herzl.

### **25 Sionismus**

hnutí bránící a podporující ideu suverénního a nezávislého židovského státu a návrat židovského národa do domova svých předků, Eretz Israel – izraelské domovina. Dr. Theodor Herzl (1860-1904) vypracoval koncept politického sionismu. Ten byl ještě více rozpracován v traktátu „Židovský stát“ (Der Judenstaat, 1896) a byl podnětem ke konání prvního sionistického kongresu v Basileji (1897) a k založení Světové sionistické organizace (World Zionist Organization, WZO). WZO rozhodla o přijetí sionistického znaku a vlajky (Magen David), hymny (Hatikvah) a programu.

**26 Šestidenní válka (5.-10. června 1967):** první útok v šestidenní válce provedlo izraelské letectvo 5. června 1967. Celá válka trvala 132 hodin a 30 minut. Boje na egyptské straně trvaly čtyři dny, zatímco boje na jordánské straně trvaly tři dny. Navzdory krátkému průběhu byla šestidenní válka jednou z nejničivějších válek mezi Izraelem a arabskými státy. Šestidenní válka zapříčinila změny v mentalitě a politické orientaci arabských států. V důsledku toho se zvýšilo napětí mezi arabskými národy a západním světem.

### **27 Roš chodeš**

časopis židovské náboženské komunity, vydávaný židovskou obcí v Praze, jediné židovské periodikum vycházející na území bývalého Československa, tj. dnes České republiky a Slovenska. Název časopisu, Roš Chodeš, znamená “nový měsíc”: každý měsíc přináší nové informace o životě židovské komunity v České republice a na Slovensku rozhovory se zajímavými místními i

mezinárodními osobnostmi, komentáře k událostem v Izraeli, uveřejňuje literární, historické a umělecké studie, informuje o náboženském dění v pražských synagogách atd.